

XXV SETMANA INTERNACIONAL DE CINEMA FORMATIU

La diferència en l'èsser i el cinema formatiu

Del dilluns 18 al divendres 22 de novembre 2019

Saló de Graus. Edifici Migdia I, 4a planta
Campus Mundet. Universitat de Barcelona

Organitzada pel Grup GIAD

(Grup d'Investigació i Assessorament Didàctic)

coordinació: Núria Rajadell i Antoni Sangrà

amb el suport de la Facultat d'Educació

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

FACULTAT D'EDUCACIÓ

XXV Setmana Internacional de Cinema Formatiu 2019

La diferència en l'ésser i el cinema formatiu

PROGRAMA

Del 18 al 22 de Novembre de 2019
Saló de Graus. Facultat d'Educació. Universitat de Barcelona

HORARI	PEL·LÍCULA	EQUIP DE PROFESSORAT
DILLUNS 18 8:30--10:30 17:30-19:30	WONDER CON AMOR, SIMÓN	È. López P. Janer, A. Marzo i N. Lorenzo
DIMARTS 19 10:30-10:45 10:45-12:45 17:30-19:30	Inauguració oficial LA DIFERÈNCIA EN L'ÉSSER COM PEIXOS D'AIGUA DOLÇA	J. Alsina, V. Violant i N. Rajadell A. Gassol (conferència inaugural) N. Rajadell, A. Castells, R. Cid i V. Violant
DIMECRES 20 8:30-10:30 11:30-13:30 17:30-19:30	CAMPEONES GREEN BOOK LANDFILL HARMONIC	A. Nieto, R. Ortiz, R. Ferreira i F. Fontana J. Azevedo, A. Sartor i F. Fauth M. Magrinyà, S. Aragany i J. Llinàs
DIJOUS 21 10:30-12:30 17:30-19:30	FIGURAS OCULTAS PROFESSOR LAZHAR	G. Costa, J. Cabezas i C. Reig J. Mallart, R. Valls, E. Piqué i M. Ollé
DIVENDRES 22 10:30-12:30 17:30-19:30	KATMANDÚ UN CERDO EN GAZA	À. Renom, U. Poch i I. Bordas U. Poch i M.P. Díaz

ÍNDEX

Presentació	4
Model ORA	6
Wonder	8
Con Amor, Simon	13
Com peixos d'aigua dolça	16
Campeones	22
Green Book	32
Landfill Harmonic	35
Figuras Ocultas	39
Professor Lazhar	46
Katmandú	50
Un cerdo en Gaza	54
Referències bibliogràfiques sobre cinema formatiu	57
Referències documentals sobre diversitat.....	59

Equip i col·laboradors del Grup d'Assessorament Didàctic GIAD que participen en l'edició d'aquesta XXV Setmana de Cinema Formatiu

Anna Gassol, Immaculada Bordas, Jessica Cabezas, Astrid Castells, Rodrigo Cid, Graça Costa, Nuria Lorenzo, Ángel Marzo, Pilar Janér, Marta Ollé, Joan Mallart, Urgell Poch, Núria Rajadell, Conxi Reig, Verónica Violant, Àngels Renom, Ramona Valls, Montse González, Elisenda Piqué, Alvaro Nieto, Rosa Ortiz, Régis Ferreira, Luís Fontana, Juliana Azevedo, Andresa Sartor, Fernanda Fauth, Montserrat Magrinyà, Sònia Aragay, Judith Llinàs i M. Pilar Díaz.

Coordinen

Núria Rajadell i Antoni Sangrà

Benvolguts companys, companyes, amics i amigues,

Benvolguts i benvolgudes persones cinèfiles,

Ja hem arribat al 25è. Aniversari !!!

Des de fa vint-i-cinc anys consecutius el Seminari de Cinema Formatiu del Grup GIAD ha estat organitzant puntualment l'habitual Setmana del Cinema Formatiu amb una temàtica diferent a cada nova edició. Els temes que hem anat desenvolupant al llarg de totes aquestes setmanes han contemplat enfocaments ben variats del fet educatiu, psicoeducatiu i social.

Any rera any hem donat a conèixer aquesta activitat a partir de llibres monogràfics de cada Setmana, de participació en capítols de llibres o bé articles de revistes, així com congressos i jornades. Tanmateix, volem destacar les publicacions que de manera més condensada vam aportar per a les celebracions del Xè. Aniversari (ed. Narcea) i la del XXè. Aniversari (ed. Horsori), on es visibilitza aquesta varietat de temàtiques i d'aportacions dels diferents autors i autores.

La proposta que presentem per a aquest any 2019 incideix en una temàtica que en certa manera hem anat tocant, amb un major o menor aprofundiment, al llarg d'aquestes vint-i-cinc setmanes, perquè la individualitat i la diferència formen part del nostre ADN com a professionals, sèniors, júnors, novells o a punt d'incorporar-se al món laboral.

Com a pedagogs, com a treballadors socials, com a mestres, vetllem i hem de difondre encara més la importància que té l'atenció a la individualitat, hem de copsar la diferència com a enriquiment, i també hem de fer aflorar les capacitats que tots posseïm i que totes elles són necessàries per a la nostra societat.

En aquests moments tan convulsos que vivim, immersos en una societat caracteritzada per la immediatesa i la superficialitat, més que mai considerem que esdevé important la temàtica que hem seleccionat. Però encara hi volem afegir un altre aspecte que ens ocupa i ens preocupa, aquest aire contaminat pel feixisme que es respira cada vegada més arreu del món i que està envaint Europa: uns poders que no deixen brollar les

capacitats individuals, que no volen deixar pensar. I nosaltres, com a professionals convençuts i altruïstes que creiem en una societat millor, tenim un paper cabdal caracteritzat per saber transmetre els valors fonamentals de l'ésser humà a les persones que ens envolten i a les futures generacions que estem formant a les aules.

Una societat plural esdevé una societat més rica en valors, en experiències i en el propi fet de viure, però tota societat plural requereix conèixer, respectar i fomentar les individualitats !.

Esperem que l'emoció de cada pel·lícula vagi unida a la participació en els debats i en el ressò en sortir de l'activitat sigui ben fructífer per a nosaltres mateixos, a les aules, al carrer, a casa.

Equip del Seminari de Cinema Formatiu

Novembre de 2019

MODEL ORA

Borja, Millan, Rajadell i Torre. Grup GIAD

Model per treballar, discutir i valorar estratègies de simulació didàctica anomenat ORA
(Observar - Relacionar i Aplicar)

FITXA TÈCNICA

- Títol i títol original
- Direcció
- Producció
- Any de producció
- Durada
- Guió
- Fotografia
- Muntatge
- Música
- Intèrprets
- Editora o distribuïdora

A) OBSERVAR I COMPENDRE

- **Què:** tema i argument
- **Per què:** missatge que suggereix (exaltació o crítica de valors personals i socials)
- **On:** context, ambients, situacions, i societat que descriu
- **Qui:** personatges (rols, valors, situacions en les que es troben)
- **Com:** estratègies, situacions, simbolismes que s'utilitzen
- **Llenguatge cinematogràfic:** so, llum, color, paisatges, llenguatge simbòlic, plans cinematogràfics que s'utilitzen, contrastos...

B) RELACIONAR I RELEXIONAR

- Interpretar l'argument i les escenes rellevants respecte el tema nuclear d'aquesta Setmana de Cinema Formatiu
- Relacionar idees o escenes amb aspectes educatius o de formació
- Reflexionar sobre idees que suggereix per a la formació, i relacionar-les amb lectures o bé amb altres obres cinematogràfiques conegudes o situacions viscudes
- Aprofundir sobre l'aprenentatge que ens provoca respecte de la vida quotidiana i professional

C) APLICAR DIDÀCTICAMENT

- **Sentit i destinataris:** transferència a nivell formatiu: per quin tipus de curs, matèria o situació educativa seria útil aquesta pel·lícula; quins serien els destinataris; en quin escenari formatiu la treballaries
- **Objectius:** quins objectius de formació suggereixes i que podries aconseguir aprofundint en la visió i treball d'aquesta pel·lícula
- **Contingut:** amb quin contingut de formació pedagògica, inicial o permanent consideres que pot estar relacionada
- **Metodologia:** quines estratègies didàctiques plantejaries o aplicaries per a assolir els objectius d'aprenentatge pretesos, a partir d'aquesta pel·lícula
- **Documentació:** documents o lectures de recolzament per aprofundir en l'aprenentatge. Annexos de comentaris i crítiques sobre la pel·lícula. Obra literària en què es basa.

D) QÜESTIONS OBERTES PER AL DEBAT

WONDER

per Èlia López-Cassà

FITXA TÈCNICA

- Títol original: **Wonder**
- Direcció: Stephen Chbosky
- Producció: Lionsgate/Mandeville Films/ Participant Media
- Any de producció: 2017
- Durada: 108 minuts
- Guió: Steve Conrad, Jack Thorne
- Fotografia: Don Burgess
- Muntatge: Mark Livolsi
- Música: Marcelo Zarvos
- Intèrprets: Jacob Tremblay, Julia Roberts, Owen Wilson, Izabela Vidovic, Noah Jupe, Mandy Patinkin, Danielle Rose Russell, Millie Davis, Elle McKinnon, Bryce Cheisar, Daveed Diggs, Kyle Harrisson Breitkopf, Sonia Braga.
- Editora o distribuïdora: eOne Films

OBSERVAR I COMPENDRE

Què

Es basa en la història d'una família que té un fill nascut amb malformacions facials (Síndrome de Treacher Collins). Durant un temps, el nen no ha assistit a l'escola. Gràcies a la seva fortalesa i recolzament familiar, el nen entomarà el seu camí de nou, acceptant-se tal i com és.

Per què

Despertar els sentiments de compassió, empatia i acceptació de la persona. La importància dels vincles afectius i els suports emocionals oferts per la família i els iguals.

On

La situació que s'escenifica es situa en situacions de la vida quotidiana: carrer, escola, l'aula i llar familiar. S'exposa una història real inspirada en el bestseller "La lección de August".

Qui

Auggie Pullman és el nen protagonista de la historia. Es mostra sensible, perseverant i amable. La seva deformació facial no es acollida positivament pels seus iguals, però la seva actitud positiva fa que tot vagi canviant.

Jack Will és el company d'escola del protagonista, però passa a ser el seu millor amic. Les situacions que viu amb ell li fan prendre una actitud més empàtica i es sensibiliza en el respecte amb la seva persona.

Isabel, és la mare del protagonista. Li dóna un model de vida al seu fill, des d'afecte i la superació. Juntament amb el seu marit, **Nate**, són el suport incondicional del protagonista.

Via (Olívia) és la germana d'Auggie, tot i que els seus pares han estat més pendents de la situació del seu germà, ella se l'estima molt i no mostra cap rencor per aquest fet.

El Sr. Tushman és el director de l'escola que s'acosta a l'Auggie des de l'ajuda. Obre les portes a l'aprenentatge reflexiu vers la situació.

Com

La pel·lícula mostra la realitat de un nen que neix amb una malformació facial, com es la seva vivència personal, com es relaciona amb els altres i de quina manera el seu entorn l'acull i el respecta.

Les situacions que es plantegen són de la vida quotidiana, escenaris com la llar familiar, l'escola i el carrer. Són entorn reals amb escenes naturals del dia a dia.

Un dels simbolisme que tenen lloc és quan el protagonista utilitza un casc d'astronauta per evitar ser vist amb la malformació facial. És un apassionat de l'astronomia i el fet de portar aquest tipus de vestimenta li ajuda a retrobar-se a ell mateix, a més de ser un objecte amb un gran vincle afectiu.

Llenguatge cinematogràfic

Els paisatge i les escenes, tal com s'ha dit, són naturals i reals. Es presenten espais tal com l'escola, l'aula, la casa, l'habitació del protagonista, el carrer, etc. Per tant, hi ha interiors i exterior d'edificis, així com espais més íntims per part del protagonista, zones que li permeten sentir-se segur i protegit (la seva habitació).

RELACIONAR I REFLEXIONAR

Interpretar l'argument i les escenes rellevants respecte el tema nuclear d'aquesta Setmana de Cinema Formatiu

Tot i que hi hagi pocs casos diagnosticats amb el síndrome de Treacher Collins, existeix, malgrat hi hagi un gran desconeixement en la nostra societat. Les malformacions facials poden ser generades per aquesta síndrome poc coneguda i tractada, tenint en compte que és un trastorn congènit del desenvolupament craneofacial caracteritzat per una displàsia ortomandibular simètrica bilateral sense anomalies de les extremitats, associat a diverses anomalies de cap i coll.

Hi ha diverses escenes i situacions rellevants que provoquen la reflexió al voltant d'aquest tema, de les que en mostren alguns exemples:

- Inici de la pel·lícula: *“Me llamo Auggie (...). La semana que viene empiezo 5º (...) estoy total y absolutamente muerto de miedo”.*
- Auggie ha d’anar per primera vegada a l’escola després d’haver canviat de residència.
- La mare d’Auggie ha de reprendre els seus projectes que, degut a la malaltia del seu fill, va haver de deixar-postposar.
- El pare ha d’afrontar les seves pors i acceptar que el seu fill ha d’estar escolaritzat.
- L’assetjament per part d’un dels companys d’Auggie.
- ...

Relacionar idees o escenes amb aspectes educatius o de formació

Gairebé totes les escenes són de caràcter formatiu:

- Situacions de relació entre iguals (Auggie i els seus companys i companyes d’escola)
- Converses entre els membres de la família.
- Situacions de joc entre el protagonista i el seu amic.
- Vestimenta del protagonista.
- Paraules del director de l’escola.
- Missatges que es diu el propi protagonista.
- L’acompanyament emocional de la mare i el fill.
- ...

Reflexionar sobre idees que suggereix per a la formació, i relacionar-ho amb lectures o bé altres obres cinematogràfiques viscudes

S’ofereixen algunes propostes:

- Reflexions sobre els sentiments i experiències del protagonista i les persones del seu entorn.
- Necessitat d’una major informació i sensibilització a nivell social sobre el Síndrome de Treacher Collins.
- Formació sobre aquest trastorn per les persones properes (famílies, mestres, psicòlegs, treballadors socials...).
- El rol de l’acompanyament i la importància que posseeix la interacció entre els professionals.
- La inclusió i la prevenció del assetjament escolar.
- Diferència i igualtat.

Aprofundir sobre l’aprenentatge que ens provoca respecte de la vida quotidiana i Professional

Alguns dels aspectes que ens sorgeixen poden ser que:

- A les institucions educatives hi ha casos d’assetjament escolar, cal sensibilitzar i formar-se per prevenir aquestes situacions de rebuig social.
- Es poden aplicar programes d’educació emocional que ajuden a desenvolupar l’empatia, l’autoconeixement i l’acceptació vers els altres. L’educació d’aquests i d’altres aspectes vinculats amb les competències emocionals poden afavorir la bona convivència i cohesió social.

- Els professionals han de formar a les persones amb eines que els ajudin a aprendre de sí mateixos i a conèixer amb els altres, acceptant la diferència com una oportunitat educativa.

APLICAR DIDÀCTICAMENT

Sentit i destinataris

Prioritzariem visionar aquest documental a alumnat en formació relacionada amb l'atenció a les persones: graus (Mestre d'Educació Infantil, Mestre d'Educació Primària, Pedagogia, Educació Social, Treball Social, Psicologia, Medicina, Infermeria...); màsters específics (Psicopedagogia, Educació Secundària...).

Alumnat del darrer cicle d'Educació Primària, tota l'ESO, Batxillerat i Cicles Formatius. Professorat en actiu d'escoles i instituts.

Objectius

- Millorar la formació i sensibilització dels professionals que treballen o treballaran amb persones.
- Reflexionar sobre els conceptes de diversitat, assetjament i inclusió.
- Recull d'actuacions que es poden fer des de les institucions educatives per acompanyar als professionals de l'educació en la prevenció i actuació de l'assetjament escolar.

Contingut

- El concepte diversitat i el Síndrome de Treacher Collins
- Les competències emocionals dels professionals

Metodologia

- Debat a classe sobre l'educació i l'escola.
- Elaborar pràctiques educatives que contemplin l'educació emocional i la prevenció de l'assetjament escolar.
- Taula rodona amb persones amb aquest trastorn.
- Taula rodona amb familiars de persones amb aquesta malaltia.
- Petites recerques de caire grupal, amb la finalitat de conèixer, descobrir i aprofundir sobre el síndrome Treacher Collins.
- Debatre en petit grups el rol dels docents, famílies, alumnat i altres agents educatius.

Documentació

Es presenten diverses fonts de document per ampliar el coneixent ofert en aquesta pel·lícula.

Referències bibliogràfiques

- Bisquerra, R., Colau, C., Colau, P., Collell, J., Escudé, C., Pérez-Escoda, N., y Ortega, R. (2014). *Prevención del acoso escolar con educación emocional*. Bilbao: Desclée de Brower.

- Castells, A. (2019). *La realidad en las aulas: experiencias educativas*. A: Santos, G.; Rajadell, N. y Pinto, C. (coords.) (2019). *Educación e Inclusión: desafíos formativos y curriculares*. Barcelona: Eds. Saragossa, 171-188.
- Fernández Bajo, L. (2017). Entorno familiar y educativo de un niño afectado de Síndrome Treacher Collins: la voz de los protagonistas= Family and Educational environment of a child with Treacher Collins Syndrome: protagonist's voices.
- Palacio, R.J. (2017). *Wonder*. La lección de August. Barcelona: Nube de tinta.
- Pollo Medina, J. M., Álvarez Escobar, M. D. C., Torres Álvarez, A. Y., Placeres Hernández, J. F., & Morales Carbot, D. (2014). Síndrome de Treacher-Collins. Presentación de un caso. *Revista Médica Electrónica*, 36(2), 211-216.
- Rodríguez-Cambranis, S., Sánchez-Benítez, A. B., Aguilar-Vargas, E., Gamboa-Rodríguez, C. M., & Méndez-Domínguez, N. I. (2017). Extraordinario (2017): análisis de las dimensiones psicosociales del síndrome de Treacher Collins. *Director*.
- Santos, G.; Rajadell, N. y Pinto, C. (coords.) (2019). *Educación e Inclusión: desafíos formativos y curriculares*. Barcelona: Eds. Saragossa.

Xarxes socials

Per a conèixer el síndrome de TreacherCollins:

- hashtag (#soyppqsomos #LaLecciónDeAugust #choosekind).
- <https://www.treachercollins.com> (Web Oficial de l'Associació)

Normativa Legal

- Decret 150/2017, de 17 d'octubre, de l'atenció educativa a l'alumnat en el marc d'un sistema educatiu inclusiu.
- Llei 12/2009, de 10 de juliol (DOGC 5422 - 16/07/2009), normativa preventiva enfront l'assetjament escolar per motius d'orientació sexual, identitat de gènere o expressió de gènere.

QÜESTIONS OBERTES PER AL DEBAT

- La formació del professionals.
- L'atenció de l'alumnat amb trastorns.
- Programes educatius per a la millorar el benestar i la convivència escolar.
- Rol del professionals.
- Acompanyament emocional dels cuidadors (famílies).

CON AMOR, SIMÓN

per Pilar Janer, Àngel Marzo i Nuria Lorenzo

FITXA TÈCNICA

- Títol original: **Love, Simon**
- Direcció : Greg Berlanti
- Producció: Fox 2000 Pictures/Temple Hill Entertainment
- Any de producció: 2018
- Durada: 110 min.
- Guió: Isaac Aptaker, Elizabeth Berger (basat en la novel·la de Becky Albertalli)
- Fotografia: John Guleserian
- Música: Rob Simonsen
- Intèrprets: Nick Robinson, Jennifer Garner, Josh Duhamel, Katherine Langford, Alexandra Shipp, Logan Miller, Keiynan Lonsdale, Jorge Lendeborg Jr., Talitha Bateman, Tony Hale, Natasha Rothwell, Milers Heizer, Joey Pollari

OBSERVAR I COMPENDRE

Tema i argument

Simon Spiers és un jove de 16 anys amb una vida normal, uns pares genials, una germana petita adorable i un magnífic grup d'amics. Però Simon té un secret: és gai. I no l'hi ha explicat mai a ningú perquè no vol que canviïn les coses en la seva vida i perquè no vol que ningú faci un drama d'això. Però quan un dia un dels seus e-mails cau en mans equivocades, Simon veurà com les coses es compliquen extraordinàriament, i s'haurà d'enfrontar a una situació que posarà en perill la vida que portava fins a aquest moment.

Missatge que suggereix

'Amb amor, Simon' és una pel·lícula que ve a cobrir una parcel·la de Hollywood que quedava orfe. El públic LGTB sempre ha estat deixat de banda per la indústria de cinema. Des de la censura dels anys 40, 50, 60 i 70, els acudits sobre el tema dels 80 i 90, i la lleugera obertura dels 2000 i 2010, especialment a partir de el cinema independent. El camí va a millor, es nota que hi ha més obertura, més inclusió i respecte.

Context i societat que descriu

La pel·lícula està ambientada en un institut que malgrat ser un espai concret és prou versàtil per representar qualsevol centre educatiu del món occidental. És una societat pròxima, encara que segur amb punts no tan propers, que permeten identificar-se amb les situacions que es presenten.

Personatges: rols, valors i situacions en què es troben

Els personatges de Blue i Simon són els protagonistes però els personatges secundaris també Leah, Abby i Nick també tenen un paper significatiu. De la mà d'aquests personatges s'aconsegueix mostrar que el protagonista no és perfecte i que es pot veure embolicat en una situació en què fa mal als del seu voltant.

Estratègies, situacions, simbolismes que s'utilitzen

L'humor és un vehicle que s'utilitza a la pel·lícula com element normalitzador. Explica algun moment que així es vegi.

- Identifica els factors que construeixen les històries d'amor a la pel·lícula.
- Identifica també com s'estableix la seva relació i com influeixen les xarxes socials en els esdeveniments que es van succeint.
- Analitza si aquesta relació hagués estat igual 15 anys abans.

Llenguatge cinematogràfic

Pareu atenció a aspectes del llenguatge audiovisual de la pel·lícula i als mecanismes de representació de les relacions afectives que hi apareixen que fomenten la pervivència dels mites de l'amor romàntic i la construcció sexista i esbiaixada del món.

RELACIONAR I REFLEXIONAR

És important treballar conceptes de llibertat de càtedra i llibertat d'expressió. Veure quins són els límits.

S'ha d'analitzar perquè l'experiment no ha funcionat.

- Interpretar l'argument i les escenes rellevants respecte el tema nuclear d'aquesta Setmana de Cinema Formatiu
- Relaciona idees o escenes amb aspectes educatius o de formació
- Reflexionar sobre idees que suggereix per a la formació, i relacionar-ho amb lectures o bé altres obres cinematogràfiques viscudes
- Aprofundir sobre l'aprenentatge que ens provoca respecte de la vida quotidiana i Professional

APLICAR DIDÀCTICAMENT

Sentit i destinataris

Aquesta pel·lícula va destinada a secundària i per a grups d'educadors, i es podrien realitzar algunes preguntes com ara:

- Què t'ha semblat aquesta pel·lícula? T'ha agradat? Justifica-ho.

- Amb quin personatge t'identifiques més? I amb quin menys? En ambdós casos, justifica-ho.
- Creus que situacions que es poden donar en un institut o escola de secundària? Argumenta-ho.
- Coneixes algun cas en el que una persona o grup es comporti de manera similar al que has observat a la pel·lícula? Explica-ho.
- Per finalitzar el treball entorn aquesta pel·lícula proposem la realització de debats que versin sobre alguns dels temes següents.
- La individualitat i l'autonomia personal de cada persona.
- La importància de l'orientació sexual en els joves i com tractar-la
- El paper de l'entorn, i de les famílies en concret, i la seva influència en l'orientació sexual.
- El poder del grup sobre els integrants que ho componen.

Objectius

Treballar conceptes com orientació sexual, identitat de gènere, homosexualitat, descobriment, adolescència, xarxes socials, poder del grup.

Contingut

amb quin contingut de formació pedagògica, inicial o permanent consideres que pot estar relacionada

Metodologia

quines estratègies didàctiques plantejaries o aplicaries per a assolir els objectius d'aprenentatge pretesos, a partir d'aquesta pel·lícula

Documentació

documents o lectures de recolzament per aprofundir en l'aprenentatge. Annexes de comentaris i crítiques sobre la pel·lícula. Obra literària en què es basa.

QÜESTIONS OBERTES PER AL DEBAT

- Creus que tenim una societat que és capaç d'acceptar totes les orientacions sexuals?
- Hi ha encara estereotips que condicionen que algú pugui declarar la seva orientació sexual?
- Creus que una orientació sexual podrà ser objecte de marginació? Tindrà problemes per trobar o mantenir la feina?
- Creus que preval el concepte que la homosexualitat és antinatural?
- Com des del sistema escolar podem ajudar als processos afectius en els nois i noies?

COM PEIXOS D'AIGUA DOLÇA (en aigua salada)

per Núria Rajadell, Rodrigo Cid, Astrid Castells i
Verónica Violant

FITXA TÈCNICA

- Títol original: **Com peixos d'aigua dolça (en aigua salada)**
- Direcció: Marc Serena i Biel Mauri
- Producció: Federació Catalana d'Autisme, amb la col·laboració de l'Obra Social de "La Caixa" i la Generalitat de Catalunya. Amb la participació d'Asperger New Life, Associació Aprenem Catalunya, Associació Ateate, Autisme amb futur, Centro de Orientación, Asistencia y Desarrollo Integral (COADI), Centre de Recursos en Trastorn de l'Espectre Autista de la Catalunya (CRTEA), Fundació Autisme Mas Casadevall, Grup TEA de Sant Cugat, Junts Autisme, Teacció de Terrassa-Viladecavalls, Univers Àgatha, Viu Autisme, Xiprers Fundació.
- Any de producció: 2018
- Durada: 55.45 h.
- Guió i producció: Marc Serena i Toni Barraseta
- Realització: Biel Mauri
- Edició: Òscar Hernando
- Fotografia: Biel Mauri, Nando Gutiérrez i Joan Giralt
- Muntatge: Òscar Hernando
- Música: Marc Casademunt i Xavi Salvà
- Intèrprets: Els protagonistes són la Mariona i en Marc, però a més hi participen persones dels diferents col·lectius esmentats.
- Editora o distribuïdora: Federació Catalana d'Autisme i TV3 Ciència Ficcio (enllaç: <https://tv3.video/SFPeixos>).

OBSERVAR I COMPRENDRE

Què

Retrata la situació de les persones amb Trastorn de l'Espectre Autista (TEA) a Catalunya, partint del dia a dia de dos casos reals i les seves famílies.

Per què

Busca evidenciar els sentiments de les persones amb autisme, els contextos que els envolten i les opinions d'experts en els àmbits acadèmic i/o professional.

On

Els escenaris principals són els corresponents a la vida quotidiana dels protagonistes: carrer, llar, escola, universitat... sense provocar entorns artificials.

Descriu la interrelació entre la societat d'avui dia i les persones amb TEA.

Qui

Malgrat que els dos comparteixen un diagnòstic, tenen cert aspectes diferenciadors: La Mariona (23 anys), té Asperger i no se li va diagnosticar fins als 19 anys. Tot i tenir certes dificultats verbals, no té cap problema de caire cognitiu ni intel·lectual; parla i es relaciona amb diferents persones, perquè no té realment cap malaltia.

El Marc (10 anys), va rebre el diagnòstic més aviat, tot i que els pares ho van detectar abans fins i tot que l'equip mèdic. A partir del còmic *Maria i jo*, de l'il·lustrador Miguel Gallardo, els pares van anar observant que certes característiques del seu fill, coincidien amb trets propis de l'autisme. Ell, a diferència de la Mariona, malgrat no parli, pot comunicar-se amb els altres.

Com

El documental pretén mostrar com és la realitat de les persones amb autisme en la nostra societat actual, des de seva visió personal i en relació amb la dels altres.

Les situacions que es presenten reflecteixen escenes naturals i quotidianes, tant dels protagonistes com dels qui els acompanyen en el seu dia a dia.

També trobem escenes específiques on hi intervenen professionals especialistes en el tema: Isabel Paula (Universitat de Barcelona), Mario Montero (Universitat de Girona), Amaia Hervás (Mútua de Terrassa), Rosa Calvo (Hospital Clínic), o bé María Díez-Juan (Hospital Sant Joan de Déu), entre d'altres.

Llenguatge cinematogràfic

Pel fet de ser un documental s'utilitzen escenes i quadres cinematogràfics molts propis d'aquest format sense requerir elements artificials propis del cinema: interiors i exteriors d'edificis, ciutats, transports públics... com també enfocaments específics als protagonistes en les seves activitats diàries i entrevistes als professionals.

RELACIONAR I REFLEXIONAR

Interpretar l'argument i les escenes rellevants respecte el tema nuclear d'aquesta Setmana de Cinema Formatiu

Fa 30 anys, quatre de cada mil persones eren diagnosticades amb autisme; tanmateix, en aquests moments en trobem una de cada cent. Aquest trastorn neurobiològic del desenvolupament encara és un gran desconegut en la societat en què vivim, i segueix sent motiu d'estigma i incomprensió. Actualment gran part de la població associa erròniament una persona autista amb algú que no parla i que no es relaciona amb ningú, que no entén res, que té un problema psicològic.

Hi ha força escenes i moments rellevants que provoquen la reflexió al voltant d'aquest tema, de les que en mostren alguns exemples:

Quan la Mariona:

- Es troba en el tren i es comença a maquillar.
- Passeja pel Parc Zoològic amb en Quim.
- Es troba a l'aula de la facultat de Geografia i Història.
- Quan el Marc:
  - Es desperta i esmorza amb la família.
  - Es troba a la pista de bàsquet amb els seus companys i companyes.
  - Viatja cap a l'escola.
  - ...

Relacionar idees o escenes amb aspectes educatius o de formació

Pel fet de ser un documental de difusió troben nombroses idees i escenes de caràcter formatiu:

- Debat entre els companys i companyes de classe del Marc.
- Paraules de la mestra del Marc a la classe.
- Rutines del Marc a casa i a l'escola.
- Reflexió compartida a casa entre la Mariona i la professional que li ofereix un cert suport.
- Diàleg de la Mariona amb la seva psicòloga.
- Tutoria entre la Mariona i el professor universitari.
- Dinar en el restaurant.
- Jornada en plena natura de diferents famílies amb fills autistes.
- ...

Reflexionar sobre idees que suggereix per a la formació, i relacionar-les amb lectures o bé amb altres obres cinematogràfiques conegudes o situacions viscudes

També, a tall d'exemplificació, oferim algunes propostes:

- Reflexions sobre els sentiments i experiències dels familiars amb fills o filles amb TEA.
- Necessitat d'una major informació i sensibilització a nivell social sobre el TEA.
- Formació sobre el TEA per les persones properes (famílies, mestres, psicòlegs, treballadors socials...).
- El rol de l'acompanyament i la importància que posseeix la interacció entre els professionals.

- Major recursos (personals, organitzatius, econòmics...).

Aprofundir sobre l'aprenentatge que ens provoca respecte de la vida quotidiana i professional

Alguns dels aspectes que ens sorgeixen poden ser que:

- Malgrat es parli tant d'inclusió, la societat en general segueix invisibilitzant encara massa a moltes persones que en formen part.
- Està augmentant als centres educatius el nombre d'infants i joves amb trastorns i malalties en un ampli ventall de diversitat i complexitat, per als quals no estem preparats, i tampoc estem formant als futurs professionals.
- Esdevé necessari incorporar recursos i espais adequats, però també cal adequar i distribuir de manera coherent i responsable els ja existents.

APLICAR DIDÀCTICAMENT

Sentit i destinataris

Prioritzaríem visionar aquest documental a alumnat en formació relacionada amb l'atenció a les persones: graus (Mestre d'Educació Infantil, Mestre d'Educació Primària, Pedagogia, Educació Social, Treball Social, Psicologia, Medicina, Infermeria...); màsters específics (Psicopedagogia, Educació Secundària...).

Alumnat del darrer cicle d'Educació Primària, tota l'ESO, Batxillerat i Cicles Formatius.
Professorat en actiu d'escoles i instituts.

Objectius

Millorar la formació i sensibilització dels professionals que treballen o treballaran amb persones.

Reflexionar sobre els conceptes de diversitat i inclusió.

Contingut

El concepte diversitat és intrínsec al Tractorn d'Espectre Autista, però cada persona l'entén i l'interpreta de diferent manera.

La mateixa denominació de TEA esdevé com "un calaix de sastre" on se submergeixen conceptes i visions molt variats.

Metodologia

- Debats
- Conferències amb un o diverses persones expertes un experts
- Taula rodona amb persones amb aquest trastorn.
- Taula rodona amb familiars de persones amb TEA.
- Petites recerques de caire grupal, amb la finalitat de conèixer, descobrir i aprofundir sobre l'autisme.

Documentació

Reconeixements a aquest Documental

- Guardonat al I Festival de Cinema i Discapacitat de Cullera.

- Guardonat amb el Premi del públic al I Festival de Cinema i Discapacitat de Cullera.
- Menció especial per a la protagonista, Mariona López, al Festival de Cinema de Girona.

Normativa Legal

- Decret 150/2017, de 17 d'octubre, de l'atenció educativa a l'alumnat en el marc d'un sistema educatiu inclusiu.
- (en ell s'esmenta textualment que "els pares i mares tenen dret d'educar els seus fills i filles, així com també d'escollir com i on els volen educar".
- Resolución de 27 de septiembre de 2017, de la Dirección General de Políticas de Apoyo a la Discapacidad, por la que se publica el Convenio de colaboración con la Confederación Autismo España, para el desarrollo de actuaciones en el marco de la Estrategia española en trastornos del espectro del autismo.

Referències bibliogràfiques

- Artigas, J. y Paula, I. (2012). El autismo 70 años después de Leo Kanner y Hans Asperger. *Revista de la Asociación Española de Neuropsiquiatría*. 32(115), 567-587.
- Castells, A. (2019). *La realidad en las aulas: experiencias educativas*. A: Santos, G.; Rajadell, N. y Pinto, C. (coords.) (2019). Educación e Inclusión: desafíos formativos y curriculares. Barcelona: Eds. Saragossa, 171-188.
- Castells, A. (2011). *El Model Denver com a proposta d'intervenció psicoeducativa per a nens i nenes amb Trastorn de l'Espectre Autista*. Barcelona: Universitat de Barcelona, Facultat de Pedagogia. <http://hdl.handle.net/2445/106635>
- Gallardo, M. y Gallardo, M. (2007). *María y yo*. Bilbao: Astiberri.
- Garanto, J. i Paula, I. (2001). *L'alumnat amb trastorns generalitzats del desenvolupament*. Barcelona: Departament d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya.
- Paula, I. (2013). Coocurrencia entre ansiedad y autismo. Las hipótesis del error social y la carga alostática. *Revista de Neurología*. Vol. 56 (1), 45-59.
- Paula, I. y Torrents, J. (2010). *El niño con autismo, otra manera de ser*. Madrid: Milenio.
- Paula, I. (2012). Diagnóstico diferencial entre el espectro autista y el espectro esquizofrénico. *Revista de Neurología*. 54 (1), 51-62.
- Paula, I. (2007). ¡No puedo más! Intervención cognitivo-conductual ante sintomatología depresiva en docentes. Madrid: McGraw Hill.
- Santos, G.; Rajadell, N. y Pinto, C. (coords.) (2019). *Educación e Inclusión: desafíos formativos y curriculares*. Barcelona: Eds. Saragossa.

QÜESTIONS OBERTES PER AL DEBAT

A més de les diferents propostes que hem anat llançant en els dos anteriors apartats que ja de per sí són incitadores de reflexió i de debat, mostrem a continuació algunes frases que es pronuncien al llarg d'aquest documental, proporcionades per diferents

persones relacionades amb l'autisme, de manera directa o més indirecta, amb coneixements professionals o bé amb experiències viscudes:

- “La meva mare volia que fos normal i jo vaig deixar clar que era impossible... que només podia ser jo mateixa ! “ (*Mariona*)
- “L'autisme no es pot curar; pensar que és possible és l'inici d'un gran desastre” (*Isabel Paula, Universitat de Barcelona*)
- “No són persones malaltes, són així !; per això es parla de neurodiversitat” (*Amaia Hervás, Mútua de Terrassa*).
- “No puc fer veure que sóc una persona que no sóc” (*Mariona*).
- “ Aquests elements [*referint-se a certs trets autístics...*] els vam descobrir un estiu fullejant un còmic” (Joan, pare del Marc)
- “Sempre hem d'anar lluitant i justificant als nostres fills del que fan o deixen de fer !” (*Neus Payerol, Junts Autisme*).
- “A les escoles falten recursos i formació dels professionals (*Bibiana, mare del Marc*)
- “Una bona part de les empreses que s'interessen per persones amb Autisme o Asperger són empreses tecnològiques” (*Francesc Sistach, Specialisterne*).
- “Em vaig apuntar al *Tinder* i vaig penjar unes fotos... unes vuit noies em van agregar... però quan al perfil vaig posar que era un noi... i que tenia autisme, les vuit noies em van esborrar sense dir-me res “ (*Kim Llusar, psicòleg*)

CAMPEONES

por Álvaro Nieto Ratero, Rosa Ortiz de Santos, Régis Fernando Ferreira Prates y Felipe Luiz Fontana Vieira

FICHA TÉCNICA

- Título original: **Campeones**
- Dirección: Javier Fesser
- Producción: Morena Films, Movistar+, Películas Pendleton, Rey de Babia AIE. Coproducción RTVE, con el apoyo del Ministerio de Educación, Cultura y Deporte. Financiación del Instituto de Crédito Oficial.
- Año de producción: 2018
- Duración: 124 minutos
- Guión: David Marqués y Javier Fesser
- Fotografía: Chechu Graf
- Montaje: Javier Fesser
- Música: Rafael Arnau
- Intérpretes: Luisa Gavasa, Julio Fernández, Sergio Olmo, Stefan López, Fran Fuentes, Gloria Ramos, Itziar Castro, Juan Margallo y Roberto Chinchilla
- Editora o distribuidora: Javier Fesser
- Premios: Tres premios “Goya” al mejor actor revelación, mejor canción y mejor película, en 2018. Medalla del “Círculo de Escritores Cinematográficos” al mejor actor revelación, en 2018. Premio “Rosa de Sant Jordi” a la mejor película, en 2018. Cinco premios “Latino” a la mejor película iberoamericana de ficción, a la mejor dirección, a la mejor interpretación masculina, al mejor guion y al cine y la educación en valores, en 2019.

OBSERVAR Y COMPRENDER

Qué

Entre 1999 y 2014, la Asociación Deportiva, Rehabilitadora y Social (Aderes) de Burjassot de Valencia ganó numerosos campeonatos de baloncesto para intelectuales con discapacidades. Así, la película *Campeones* se basa en este hecho real, siendo un medio de inspiración y representatividad para los individuos que presentan tales condiciones. Es un trabajo que demuestra la interacción entre un entrenador profesional y un equipo de baloncesto formado por diez personas, destacando, de forma adecuada, los valores de un grupo coordinado con diferentes historias. Es, por tanto, una película que busca resaltar la diferencia. Los protagonistas son personas con

discapacidad intelectual que participan en actividades de la sociedad, en la que muchas veces se descuida a estas personas, atribuyéndoles una idea de enfermedad en lugar de identidad. Se necesitan ciento y veinticuatro minutos para entrar en contacto con una realidad que muestra las dificultades y las luchas con las que los discapacitados se enfrentan en el día a día.

Porqué

El arte tiene la capacidad de representar la vida humana. La película es una manera de demostrar los valores presentes en la sociedad, especialmente las creencias instauradas en el pensamiento social acerca de las personas con discapacidad intelectual.

El mensaje principal consiste en una crítica sobre la forma en que la sociedad actúa hacia estas personas y lo que piensan de ellas. *Campeones* nos enseña muchas cosas que iremos abordando a lo largo del documento. El contenido tiene un importante carácter crítico, humano y sentimental. Entre los valores que se trabajan, siguiendo el blog de *Gestionando Hijos*, resaltamos las siguientes:

- *Ruptura de prejuicios y estereotipos asociados a las personas con discapacidad intelectual. Todos los componentes del equipo tienen una vida y una rutina diaria, realizando tareas cotidianas. Esto nos permite reflexionar sobre cómo, en muchas ocasiones, las capacidades del colectivo son juzgadas negativamente sin, ni siquiera conocer cada historia personal.*
- *Aceptación natural de la diversidad y valor de la diferencia. Todos tenemos capacidades diferentes.*
- *Rechazo de la competitividad y refuerzo de la colaboración, del aprendizaje entre iguales y cooperativo. Todos podemos aprender de todos.*
- *Trabajo de valores como el respeto, la tolerancia y la empatía.*

Dónde

La obra de Javier Fesser tiene la capacidad de crear una conexión sentimental con los personajes en los ojos del espectador a lo largo de la experiencia cinematográfica, a medida que el propio técnico desarrolla una relación con su nuevo entorno de trabajo. Esto ocurre, entre otras razones, mediante las escenas en las que se muestran ambientes y situaciones personales de cada personaje, demostrando cómo, a pesar de las diferencias, sus vivencias son cotidianas y coincidentes con la de la mayoría de la población.

La película se desarrolla principalmente en la ciudad de Madrid (España). Por ello, es necesario destacar el entorno de la “Asociación Los Amigos”, el lugar donde se ubica la cancha de baloncesto y donde se realiza el entrenamiento. En estas instalaciones las personas con discapacidad intelectual se relajan después de sus tareas laborales. Además, en muchas ocasiones, el equipo tiene que desplazarse a las sedes de los partidos de baloncesto. Resaltamos una escena, sobre la que volveremos posteriormente, pues en ella se ven actuaciones negativas y muestras de desprecio hacia los protagonistas de la película por parte de la sociedad; nos referimos al momento en que se dirigen a la sede del partido en transporte público. Por último, destaca la escena final, contextualizada en un paraje muy diferente a los vistos a lo largo de la película: las Islas Canarias (España).

Quiénes

Marco Montes: Es el asistente del entrenador de baloncesto de la liga profesional española, hasta que es despedido tras un desacuerdo con el mismo durante un partido, que culminó en una agresión física. Después de unos días, es detenido por conducir bajo los efectos del alcohol y, en consecuencia, por golpear el coche de la policía. La sentencia que le impone la jueza le obliga a realizar un servicio comunitario durante noventa días como entrenador del equipo de baloncesto que forman los protagonistas de la película, en lugar de pasar dos años en prisión. Se puede observar que, en el período inicial del servicio, no estaba contento con la situación. A medida que avanza la película su actitud va mejorando y, además, va progresando, aprendiendo, mejorando y creciendo como persona, y convirtiéndose en una figura relevante para el equipo de baloncesto.

Julio: Es responsable de la “Asociación Los Amigos”. Está muy contento con la ayuda de Marco Montes en el equipo, demostrando ser una persona receptiva y cortés con su llegada a la asociación. Se caracteriza por ser una persona atenta a las necesidades quienes forman parte del equipo de baloncesto desde el inicio de la película hasta el final, algo que se hace evidente en dos escenas: momento en el que se habla, minuciosamente, de la rutina personal de todos los integrantes del equipo y la preocupación que muestra por el equipo en vistas al partido final del campeonato.

Sonia: Novia y consejera de Marco, que va a estar a su lado animándolo a que siga apostando por el equipo de baloncesto de la Asociación “Los Amigos”.

Amparo: Es la madre de Marco. Tras el distanciamiento que tiene con Sonia, vive con ella. Su madre le hará ver que limitaciones no pueden ser un obstáculo para alcanzar los objetivos.

Benito: Integrante del equipo de baloncesto. No tiene familia y se levanta todos los días muy temprano para trabajar en la cocina de un restaurante.

Fabián: Integrante del equipo de Baloncesto. No es muy autónomo y necesita vivir en una casa tutelada junto a tres compañeros. Destaca su labor en un taller de jardinería.

Jesús: Integrante del equipo. Trabaja en un centro ocupacional con motores de automóviles. Apasionado por la música que canta, además, en un grupo de rock.

Paquito: Integrante del equipo. Sobrino de la jueza que emitió la sentencia de Marco Montes. Ganador de varios trofeos de bailes de salón.

Sergio: Integrante del equipo. Trabaja en una fábrica de tintes para el pelo.

Juanma: Integrante del equipo. Cuida animales en un centro de acogida, y como curiosidad tiene miedo al agua porque de pequeño casi se ahoga. Será un reto para Marco que pierda ese miedo.

Marín: Integrante del equipo. Trabaja controlando el estacionamiento de los vehículos.

Román: Integrante del equipo. Tuvo un accidente de tráfico y esto le generó algunas limitaciones. Su historia se basa en la vida de un jugador del Getafe que participó en los juegos paralímpicos de Sidney (2000).

Collantes: La única chica del equipo. Aparece en la película en la segunda mitad de la trama para reemplazar a Román. Su personalidad es fuerte, decidida y empeñada para realizar lo que se propone.

Cómo

La película es más que una obra narrativa. También es una intervención socioeducativa. La representación de las personas con discapacidad intelectual en contextos universales demuestra un ideal simbólico, siendo una forma de corroborar la inclusión en todos los entornos. Después de todo, todos son *Campeones*.

Lenguaje cinematográfico

En cuanto a los aspectos cinematográficos se observa que, en los contextos de formación, hay una progresión en la luz del entorno. Al principio es un ambiente sin mucha luz, algo que intenta transmitir una idea negativa sobre el equipo. Sin embargo, con el tiempo y la evolución de la película, van apareciendo escenas con colores más vivos y música, siendo una forma de exaltar los logros de los personajes.

RELACIONAR Y REFLEXIONAR

Interpretar el argumento y las escenas relevantes relacionadas con el tema nuclear de esta Semana de Cine Formativo

Como hemos ido indicando anteriormente, en *Campeones* un entrenador de baloncesto es condenado a cumplir una pena de prisión por conducir bajo los efectos del alcohol. No obstante, esta pena será sustituida por trabajos comunitarios con personas con discapacidad intelectual. Pues bien, el contenido de la película nos deja un conjunto de escenas destacables por su marcado carácter simbólico, abordando y cuestionando ciertos estereotipos o supuestas creencias que se tienen de las personas con discapacidad y el error común de confundir los distintos tipos de discapacidad (ejemplo: cuando el entrenador y su madre confunden a la persona que va en silla de ruedas con una persona con discapacitado intelectual). Otro aspecto clave, muy presente en la proyección, es el empleo de un lenguaje anticuado, inadecuado e irrespetuoso, a veces hasta despectivo, para denominar a las personas con discapacidad, a las que se refieren como “subnormales” o “mongólicas”. Esto aparece, por ejemplo, en el fragmento en que el entrenador muestra su desacuerdo a la jueza con respecto a la pena exigida.

Por otro lado, destaca la comprensión y la cercanía del responsable de la “Asociación los amigos” con el entrenador con el objeto de integrarlo y hacerle ver de las capacidades que tienen las personas y tratándole de transmitir que todos tenemos nuestras limitaciones. Es relevante el momento en que recalca la tan manida idea de que un determinado tipo de personas es considerada como “normal”, porque no tiene ninguna discapacidad, y los otros “anormales”, por tener algún tipo de limitación cognitiva o motórica, cuando en realidad también las personas “normales”, “a pesar de autodenominarse normales”, pueden tener otro tipo de problemas que no sean los físicos o los cognitivos nacidos con ellos o tenidos en situaciones extremas como los accidentes de tráfico. Es revelador el comentario que el responsable de la asociación le hace al entrenador: “¿Quién es normal”?

También se observa en algunas escenas, valga la redundancia, la normalidad con la que se trata a estas personas, por ejemplo en la conversaciones con la novia del

entrenador, apoyándolo para que intente llevar al equipo hacia la victoria. La ayuda del entrenador a Juanma para que superara el miedo al agua. También la ayuda que Juanma le tiende al entrenador para superar su miedo a los ascensores. Otro momento relevante ocurre cuando están hablando el entrenador y el responsable de la asociación y Benito se va en su moto. El entrenador reacciona asustado e incrédulo, preocupado porque Benito llegue a tener un accidente de tráfico. El responsable de la asociación hace ver al entrenador que es una cosa normal, ya que el propio entrenador ha tenido un problema de tráfico y no tenía ninguna limitación ni física ni cognitiva. Por otro lado, es relevante la conversación de Marín con su entrenador dando las gracias por tratarlos bien. Otra de las escenas significativas de la película es el poco tacto de los viajeros del autobús con las personas del equipo por las voces y la alegría que derrochaban por ir a jugar un partido de baloncesto, tratándoles como infantes y no valorando que son personas, y que aunque tengan algunas dificultades, también podrían haberse comportado correctamente si el entrenador no les hubiera dicho que hiciese más o menos lo que quisieran.

Las escenas finales son también significativas; el partido final del campeonato es el momento culmen, en el que nuestros protagonistas pierden el partido pero, bajo el asombro del entrenador, se sienten satisfechos por el subcampeonato conseguido y muestran una gran generosidad compartiéndolo con el equipo rival. Con ello están, sin duda, dando una importante lección de vida y de juego limpio al entrenador. Otra escena es la conversación de Román con el entrenador, por la situación real que se vivió en los juegos Olímpicos de Sidney (2000) con su equipo de baloncesto, y la posterior frase de Collantes que sería el *leitmotiv* de la película: “Es que nos has tratado como personas” y la respuesta del entrenador: “Es que es lo que sois”, reforzando el mensaje de inclusión y normalidad a unas personas que también son normales, sin ningún tipo de prejuicio, y reafirmando que en nuestra sociedad hay diversidad, desechando la idea negativa de que por ser distinto, fuera del canon social, ya se debe mirar y tratar a la persona de forma paternalista y excluyente.

Relacionar ideas o escenas con aspectos educativos o de formación

Todas las escenas descritas en el apartado anterior están asociadas a indudables reflexiones pedagógicas y educativas. Nos centraremos en las que, a nuestro parecer, son las más significativas. La primera escena en la que nos centramos es en la que aparece el entrenador con el responsable de la asociación, explicándole la importancia de no caer en los estereotipos ni en los prejuicios hacia las personas que la sociedad cree que son diferentes sólo por el tipo y el grado de discapacidad que tienen. Otra escena a tener en cuenta es la réplica del entrenador a la jueza por el destino para hacer los trabajos comunitarios y la actitud replicante y contraria del entrenador usando un lenguaje antiguo y poco común, ya que el lenguaje en este campo ha ido evolucionando en la investigación con personas con discapacidad. Pero también hemos de destacar otra escena para la formación, que sucede cuando las personas que viajan junto con el equipo de baloncesto en el autobús muestran actitudes poco receptivas y de intolerancia hacia nuestros protagonistas, minusvalorándoles y tratándoles como personas infantiles o maleducadas. Otra escena importante aparece cuando el equipo pierde la final del campeonato, ya descrito. La última escena reseñable se corresponde con la despedida del entrenador de sus jugadores; es un

momento emotivo porque ahí es cuando se consigue lo que la película trata de transmitir: que los componentes del equipo sean tratados como personas, evitando el lenguaje y el trato paternalista, al tiempo que se ayuda a desterrar los estereotipos incrustados en la sociedad.

Reflexionar sobre ideas que sugiere para la formación, relacionarlas con otras lecturas u obras cinematográficas

Debemos reflexionar todo lo que hemos indicado sobre las actitudes, representadas en los estereotipos y prejuicios sociales hacia estas personas. Debemos reflexionar sobre el valor de la diferencia y pensar que, pese a las limitaciones personales, todos y todas tienen el derecho de participar en la vida social. El deporte en general y el baloncesto en particular son opciones ideales para lograr esta integración y el sentimiento de pertenencia a un grupo, al igual que lo sería la formación y el acceso de la enseñanza básica y secundaria y a la enseñanza superior sin poner barreras en el desarrollo del aprendizaje. Otro aspecto fundamental consiste en recurrir al empleo de un lenguaje inclusivo. Hay un conjunto de artículos que estudian la influencia y la evolución de los colectivos con discapacidad en la sociedad en general y en la educación en particular, y lo mucho, todavía, que tenemos que hacer como sociedad para una integración en condiciones de estas personas. Recomendamos las investigaciones sobre discapacidad y educación inclusiva del profesor Gerardo Echeita Sarrionandia, de la Universidad Autónoma de Madrid, o el monográfico publicado por *Aula. Revista de Pedagogía de la Universidad de Salamanca*, en 2011, coordinado por los profesores, Gerardo Echeita y Ana Belén Domínguez Gutiérrez, esta última profesora de la Universidad de Salamanca, titulado “Participación y colaboración en los procesos de educación inclusiva”, orbitando sobre los cambios hasta el momento acaecidos para personas con discapacidad en cuanto a la supresión de barreras físicas y del lenguaje así como lo mucho que hay que trabajar para dignificar la vida de estas personas.

Profundizar sobre el aprendizaje que nos provoca relacionado con la vida cotidiana y profesional

El mensaje en esta película es latente y patente, reforzando la idea de la inclusión en todos los colectivos sociales. Hoy nos centramos en el colectivo de personas con discapacidad intelectual, pero hemos de trasladar esta idea a otros tipos de colectivos como el de los LGTBIQ+, inmigrantes, refugiados y grupos étnicos en general que, en la actualidad, continúan sufriendo discriminación.

Centrándonos en nuestra película, *Campeones*, lo que se pretende es “remover” la conciencia social, que nos sensibilice y nos haga responsables como sociedad para dignificar y ofrecer al colectivo de personas con discapacidad intelectual un futuro más digno en lo que respecta a la imposición de barreras, arquitectónicas o no, adaptando tanto los edificios públicos como particulares, así como reforzar por parte de las instituciones educativas la atención a la diversidad, trabajando la inclusión y evitando todos los prejuicios y discriminaciones que nos permitan valorar de forma natural la diversidad y la diferencia.

APLICAR DIDÁCTICAMENTE

Sentido y destinatarios

El visionado y trabajo de esta película puede ser aplicable a cualquier nivel educativo desde el quinto curso de Educación Primaria. No obstante, consideramos que puede ser especialmente útil para los estudiantes del primer curso del Grado en Pedagogía o de los Grados en Magisterio de Educación Infantil y Educación Primaria. Valoramos su aplicación didáctica como una excelente oportunidad para desaprender prejuicios y relaciones erróneas que se establecen entre los términos “inclusión”, “educación especial”, “discapacidad”, “diversidad” e “igualdad”, y aprender qué es y cómo ha de ser la verdadera inclusión, la inclusión plena. Son, a nuestro juicio, cuestiones de verdadera importancia que han de conocer todos quienes se vayan a dedicar a la noble profesión de la educación.

Objetivos

- Reflexionar sobre el término educación inclusiva y desarrollar una definición colectiva.
- Sensibilizar sobre la importancia de fomentar la educación inclusiva para salvaguardar los derechos de todas las personas.
- Proponer buenas prácticas de educación inclusiva y reflexionar sobre ellas.
- Conocer, analizar y valorar la normativa legal sobre educación inclusiva y discapacidad.
- Eliminar barreras, educar la mirada y aumentar las oportunidades de aprendizaje a través de la inclusión.

Contenido

El contenido principal que se aborda desde este trabajo, siguiendo las orientaciones de la organización, es el de educación inclusiva y atención a la diversidad. En este sentido, se trabajan aspectos relacionados con el empleo del lenguaje, con los prejuicios, con nuestra postura ante personas con algún tipo de discapacidad, con los derechos humanos, en definitiva, con el desarrollo de buenas prácticas de inclusión educativa en contextos de educación formales y no formales. Todos estos son, a nuestro juicio, contenidos fundamentales en la formación inicial de los futuros profesionales de la educación.

Metodología

En un ejercicio de coherencia, la metodología que planteamos deberá basarse, sobre todo, en buenas prácticas para desarrollar la inclusión educativa. Por ello, planteamos los siguientes preceptos básicos:

- **El fomento del diálogo** entre los estudiantes. Puede realizarse a través de tertulias dialógicas de textos relacionados con el argumento de la película o con los contenidos que queremos trabajar sobre la educación inclusiva. Igualmente, se puede promover a través del debate o mediante el comentario de fragmentos seleccionados de *Campeones*.
- **Propuestas adecuadas** al grupo. Contamos, en este sentido, con trabajos y guías

didácticas previas que pueden adaptarse a nuestro grupo en particular, y que aparecen recogidas en el siguiente apartado.

- **Trabajo en equipo**, con actividades de aprendizaje cooperativo tales como la técnica “folio giratorio”; grupos de tres o cuatro personas compartirán un folio, que deben pasar a sus compañeros de forma rotativa durante un tiempo determinado, con un objetivo concreto. En este sentido, podríamos pedir a los participantes que escribieran palabras que resuman determinados fragmentos de la película tras volver a visionarlos, o conceptos relacionados con la inclusión educativa. Posteriormente, empleando las Tecnologías de la Información y de la Comunicación -WordArt.com- se podría realizar una nube de palabras global, con las ideas de todos los subgrupos, así como un glosario colectivo, tan importante para comprender el significado de términos que utilizamos habitualmente, muchas veces de manera errónea. Otra técnica de aprendizaje cooperativo de utilidad es la denominada “lectura compartida”, que consiste en trabajar en grupos de tres personas un texto; uno ha de leer un párrafo, otra persona ha de explicar dicho párrafo y el tercer participante deberá opinar y comentar sobre lo leído. Los roles van rotando, de modo que todos los componentes del grupo se mantengan activos y lean, expliquen y opinen. En este caso en particular los textos estarían relacionados con el contenido de trabajo. Asimismo, y para terminar con otro ejemplo de propuesta, se podrían discutir en pequeños grupos buenas prácticas de inclusión educativa.
- Trabajos de **reflexión** mediante actividades como rutinas de pensamiento aplicadas a fragmentos clave de *Campeones*: veo, pienso y me pregunto; color, símbolo, imagen; 3-2-1 puente, etc. Igualmente podrían proponerse otras actividades como la realización de un “Abecegrama”, que consiste en pensar palabras clave de la película que empiecen por cada una de las letras del abecedario. Posteriormente, reflexionaremos sobre cómo podemos relacionar cada una de estas palabras con la educación.
- Los alumnos del Grado en Educación Primaria podrían realizar una **propuesta didáctica** aplicada a los últimos cursos de Educación Primaria y, si fuese posible, llevarla a cabo y evaluar su funcionamiento. Para ello, no solo deberán contar con una fundamentación teórica firme sobre la inclusión educativa y la atención a la diversidad, sino que deberán manejar la legislación existente sobre este tema y aprender a programar. Todos estos son contenidos clave que ha de conocer cualquier futuro maestro. Por otro lado, los estudiantes del Grado en Pedagogía podrán realizar esta misma actividad, según sus competencias profesionales, aplicándola a cualquier rango de edad, a partir de la Educación Primaria, dentro de la educación formal y no formal.

Documentación, materiales para trabajar

- Guías didácticas ya elaboradas por otros profesionales para trabajar *Campeones*: <https://cutt.ly/meTvBWT> ; <https://cutt.ly/deTvMi1>; <https://cutt.ly/meTv1gj> ; <https://cutt.ly/FeTv1Mb>
- Noticias de prensa sobre la película.

- Textos científicos pedagógicos sobre inclusión educativa y diversidad: Contreras (2002), Fernández (2002), Gimeno (2002), López (2004, 2005, 2011, 2012), Santos (2002), entre otros.
- Cuentos relacionados con la inclusión educativa: *El caso de Lorenzo*, *El libro negro de los colores* o *Todos somos diferentes*, entre otros.
- Entrevistas y documentos audiovisuales relacionados con la película, como por ejemplo el discurso del actor Jesús Vidal en los premios Goya.
- Información sobre la verdadera historia del equipo que inspiró el desarrollo de la película *Campeones*.
- Legislación educativa sobre inclusión, diversidad y discapacidad.

Referencias bibliográficas

- Contreras, J. (2002). Educar la mirada... y el oído. Percibir la singularidad y también sus posibilidades. *Cuadernos de Pedagogía*, (311), 61-65.
- Echeita, G. (2018). *Educación para la inclusión o educación sin exclusiones*. Madrid: Narcea.
- Echeita, G y Domínguez, A.B. (coords.). (2011). Participación y colaboración en los procesos de educación inclusiva (Dedicatoria). *Aula. Revista de Pedagogía de la Universidad de Salamanca*, 17, 21-23.
- Fernández, M. (2002). Iguales, libres y responsables. *Cuadernos de Pedagogía*, (311), 56-60.
- Gestionando Hijos. (s. f.). Cinco razones para ver «Campeones», de Javier Fesser, con tus hijos. Recuperado de <https://gestionandohijos.com/ver-campeones-hijos/>
- Gimeno, J. (2002). Hacerse cargo de la heterogeneidad. *Cuadernos de Pedagogía*, (311), 51-55.
- López, M. (2004). La ética y la cultura de la diversidad en la escuela inclusiva. *Tavira: Revista de Ciencias de la Educación*, (24), 9-26.
- López, M. (2005). Educación, amor, ética... Cambios para construir un sueño: la escuela inclusiva. *Tavira: Revista de Ciencias de la Educación*, (21), 11-28.
- López, M. (2011). Barreras que impiden la escuela inclusiva y algunas estrategias para construir una escuela sin exclusiones. *Innovación Educativa*, (21), 37-54.
- López, M. (2012). La escuela inclusiva: una oportunidad para humanizarnos. *Revista Interuniversitaria de Formación del Profesorado*, (74), 131-160.
- Rappoport, S, Sandoval, M y Echeita, G. (2019). Comprendiendo los sistemas de apoyo para la inclusión: tres experiencias inspiradoras. *Cultura y Educación: Culture and Education*, 31(1), 135-151.
- Santos, M. A. (2002). Organizar la diversidad. *Cuadernos de Pedagogía*, (311), 76-80.

CUESTIONES ABIERTAS PARA EL DEBATE

Dentro de una estructura narrativa como el cine, hay muchos elementos utilizados para crear identificaciones con los personajes de una historia. Y este proceso de

identificación con un personaje es muy particular y ocurre de manera diferente con cada espectador. La misma película puede despertar diferentes emociones, sentimientos y percepciones dependiendo de quién la vea. Esto sucede solo por una razón: todos somos diferentes. Las siguientes preguntas están diseñadas para subvertir este proceso particular de identificación. La propuesta es hacer una identificación inducida. La idea es observar atentamente al personaje Marco Montes, el entrenador. Y arbitrariamente realizamos una transposición de la figura de este personaje para nosotros como maestros.

Marco Montes tiene dificultades para lidiar con un problema personal. Lo que explica su agresión y el accidente de tráfico al comienzo de la trama.

- ¿Cuál sería la mejor manera de Marco para tratar su problema personal?
- ¿Cómo tratarías a un estudiante como Juanma, que no se ducha por su miedo al agua?
- ¿Está de acuerdo con la estrategia de Marco de recaudar dinero para el viaje a la final del campeonato (el fin justifica los medios)?

Al comienzo de la película, los prejuicios de Marco Montes se revelan con cada oración que pronuncia.

- ¿Estás de acuerdo en que todas las personas tienen prejuicios dentro de sí mismas? Si es así, responda: ¿cuál es la mejor manera de acabar con los prejuicios?

Más allá de los prejuicios, Marco Montes revela su total torpeza al relacionar a sus "diferentes" estudiantes.

- ¿Somos realmente diferentes el uno del otro?
"Algunos me llaman tonto, estos por que no me conocen", esta frase que Marín le dijo a Marco Montes revela lo importante que es conocer a las personas para construir una verdadera relación.
- Conocer la realidad (social/personal) de las personas en su clase es una buena estrategia para mejorar su enseñanza y aprendizaje. ¿Existe un límite que no debe superarse en la búsqueda para conocer la realidad de los estudiantes?

GREEN BOOK

por Juliana Azevedo, Andresa Sartor y Fernanda Fauth

FICHA TÉCNICA

- Título original: **Green Book**
- Dirección: Peter Farrelly
- Producción: Charles B. Wessler
- Año de producción: 2018
- Duración: 130 min.
- Guion: Nick Vallelonga
- Fotografía: Sean Porter
- Montaje: Patrick J. Don Vito
- Música: Kirs Bowers
- Editora o distribuidora: Universal Pictures
- Intérpretes: Viggo Mortensen, Mahershala Ali, Linda Cardellini, Dimiter Marinov, Mike Hatton, Iqbal Theba, Sebastian Maniscalco, P.J. Byrne, Dennis W. Hall, Randal González y Maggie Nixon.

OBSERVAR Y COMPRENDER

Síntesis

Green Book es una película que estrenó en España el 01 de febrero de 2019. Dirigida por Peter Farrelly y con cinco nominaciones para el Oscar 2019 y reconocida con tres Golden Globe, es una comedia dramática que se centra en la fuerte discriminación que existió durante los años sesenta en la zona sur de los Estados Unidos. “Libro verde” se refiere al libro que los afroamericanos usaban como guía para saber qué establecimientos eran seguros para ellos y en cuales estaban prohibidos su admisión.

Argumento

Años 60. Cuando Tony Lip (Viggo Mortensen), un rudo italoamericano del Bronx, es contratado como chófer del virtuoso pianista negro Don Shirley (Mahershala Ali), durante una gira de conciertos por el Sur de Estados Unidos, deberá tener presente “El libro verde”, una guía que indicaba los pocos establecimientos donde se aceptaba a los afroamericanos. Son dos personas que tendrán que hacer frente al racismo y los prejuicios, obligándoles a dejar de lado las diferencias para sobrevivir y prosperar en el viaje de sus vidas.

La historia está inspirada en una amistad real y en la película se retrata esa amistad inverosímil entre un pianista de música clásica afroestadounidense y un bravucón italoamericano de la ciudad de Nueva York contratado para conducirlo a través de un territorio hostil.

La película se centra en un evidente tema: el racismo. Un sector de la crítica ha

señalado que “Green Book” simplifica este tema. Al respecto, Viggo Mortensen indicó: “Dicen eso porque es una película de vocación popular, para todo el mundo, que no excluye a nadie. Tras verla, hasta las personas blancas más reaccionarias empezarán a mirar a las personas negras de manera distinta, y viceversa. (Green Book) sostiene que el racismo está motivado por nuestra ignorancia sobre aquellos que no son como nosotros. Y creo que es la película idónea para el mundo actual, tan dividido y enfadado y lleno de odio.

RELACIONAR Y RELEXIONAR

Situándonos en la década de los sesenta, en donde las condiciones por el racismo se encontraban en uno de sus momentos más críticos, Tony Lip es contratado como chofer para la gira de un reconocido pianista de origen afroamericano: Don Shirley. En este viaje su guía será El Libro Verde, el cual detalla los establecimientos a los cuales las personas de color podían llegar a descansar. En esta aventura ambos logran crear un vínculo de amistad, mismo que se fortalece por cada uno de los eventos a los que ambos estarán inmersos.

Basada también en hechos reales, la cinta promueve el sentido humano dirigido a la amistad y la familia; detalles que pueden trascender gracias la esencia que se presenta dentro de la trama.

La película lleva un ritmo ágil, lo cual permite que interactuemos de la mejor manera con las situaciones de los personajes. En este sentido también se abre camino para conocer la situación en cuanto al racismo y la discriminación de esa década en cuanto a las personas de color.

Entre los muchos mensajes transmitidos por la película, destacamos sobre todo los valores de la amistad por encima de las diferencias, el respeto por la diversidad y las dificultades atravesadas en épocas en donde la aceptación no era común.

Es siempre importante retomar aquellos tiempos, por lo un lado para concienciar a los alumnos de la actualidad y por otro, para principalmente evitar que estos comportamientos, considerados retrógrados, no vuelvan a repetirse.

APLICAR DIDÁCTICAMENTE

Desde una mirada educativa, esta película tiene mejor aplicación en el ámbito universitario, especialmente en la formación de profesores. La película presenta a los temas con mucha sutileza, por lo que invita a la reflexión de los adultos en temas como la homosexualidad y el racismo. Su forma ligera y hasta un punto divertida en tratar a estos asuntos, facilitan la discusión sobre cómo los profesores debemos actuar en frente a situaciones de diversidad.

Estos temas deben ser además relacionados con la realidad de aquel siglo, lo que nos proporciona la posibilidad de explorar hechos históricos y como estos han influido en los comportamientos de poca tolerancia que podemos prever en los días de hoy.

La película ha dado voz a una serie de relatos de personas negras que vivieron situaciones similares, en donde han tenido que presentarse como subalternos o inferiores, con el fin de poder acceder a establecimientos de ocio o restaurantes. De

aquí, los alumnos pueden investigar a estos casos reales y conocer una realidad que tal vez no les sea muy familiar, dado que afortunadamente las políticas de igualdad entre las personas de las ciudades europeas y sobre todo en Barcelona, es bastante alto. Pero para su formación global como docentes, es imprescindible dar a conocer a otras realidades más.

PREGUNTAS PARA EL DEBATE

- ¿Cómo la escuela puede intervenir en culturas de segregación tan marcadas en las personas y en las culturas?
- ¿De qué manera el profesor puede asumir la responsabilidad de la difusión de la diversidad?
- Antes de ver a la película, ¿cuáles eran tus concepciones acerca de la diversidad racial?
- ¿Qué relación tiene la temática de la película con la realidad de los alumnos?
- ¿Podemos encontrar paralelismos entre grupos raciales? ¿Y entre diversidades de género?
- ¿Qué actitudes del profesor serían clave para favorecer la integración ante la diversidad cultural?

LANDFILL HARMONIC

a symphony of the human spirit

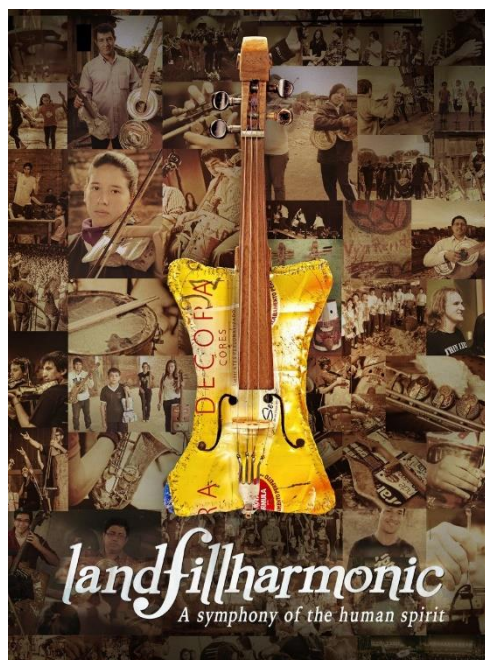
per Montserrat Magrinyà, Sònia Aragany i Judith Llinàs Graça

Orquesta de reciclats de Cateura. El mundo nos da basura, nosotros le devolvemos música.

Crear, educar, incloure

FITXA TÈCNICA

- Títol original: **Landfill Harmonic**
- Direcció: Graham Townsley, Brad Allgod i Juliana Peñaranda
- Producció: Alejandra Grogga, Rodolfo Madero i Belle Murphy
- Any de producció: 2015
- Durada: 84 min.
- País: Paraguai
- Fotografia: Brad Algood i Neil Barrett
- Muntatge: Brad Allgoog i Virginia Quesada
- Música: Michael A. Levine, Justin Lebens i Paul Rusnak
- Intèrprets: Favio Chávez, María Ríos, Nicolás Gómez, Tania Vera Hertz, Ada Ríos.
- Productora: Meetai Productions.

L'educació musical és quelcom inabastable per a molts joves del món. Si a més vius al costat d'un abocador d'escombraries, d'una zona pobre d'un país en vies de desenvolupament amb un alt nivell d'analfabetisme, encara és més difícil aprendre música.

Si ajuntem les ganes de crear, l'abocador d'escombraries, un músic i un gran interès pedagògic, aleshores surt un miracle: L'Orquesta d'Instruments Reciclats de Cateura, Paraguai.

Favio Chávez ho tenia clar, la única opció d'apartar els joves de la comunidad de Bañado Sur de Cateura, al costat d'Asunción, de l'entorn pobre i contaminat, sense futur i excloent d'allà on vivien, era a través de la música. Sota el lema *La música puede cambiar vidas*, Chávez va formar una joveníssima orquesta simfònica creant els instruments a partir de material trobat en l'immens abocador d'escombraries situat a l'entorn del barri d'aquests joves. Llaunes, forquilles, botons, xapes, fusta, més

llaunes,... i un compromís vertader amb l'educació, va ser el que van necessitar per crear instruments de percussió, corda i vent que, a part de permetre aprendre música, sonessin bé.

Narra el procés de creació i creixement d'una jove orquestra d'un suburbi d'Asunción, a la riba del riu Paraguay, que creant els instruments a partir de les deixalles de l'immens abocador de l'entorn on viuen, els seus components han pogut fer realitat el seu somni de viatjar i tocar en grans escenaris d'arreu del món. La seva dedicació, compromís i motivació han estat reconeguts mundialment.

Cal destacar el paper rellevant del director de l'orquestra, Favio Chávez que esdevé guia, mentor i company dels joves components. Remarcant la seva gran labor pedagògica i d'integració social i donant, també, una gran lliçó de superació quan, després d'un gran desastre natural al país, aconsegueix mantenir l'orquestra intacta i oferir esperança als joves i les seves famílies.

És un clar testament de la capacitat transformadora de l'educació i la música i de la resiliència de l'esperit humà

Argument

Novembre 2001, Favio Chávez, assessor mediambiental que treballa des de 2006 amb els 'gancheros' de l'abocador de Cateura, se n'adona de les poques oportunitats que tenen els fills d'aquests d'allunyar-se d'aquest entorn i de la possibilitat de pensar en un futur diferent al dels seus pares. Mogut per l'inquietut d'oferir alguna opció digne als joves de la zona en situació de vulnerabilitat, decideix donar classes de música gratuïtes per tal que els infants i adolescents puguin entrar en contacte amb un altre realitat i evitar l'exclusió social.

Aviat, les ganes d'aprendre música es van encomanant i l'escola formada per Chávez té més nens que instruments. Chávez amb l'ajut d'un veí de la comunitat que treballa a l'abocador i que té habilitats de fusteria, construeix el primer violí amb els residus reciclats de l'abocador. Amb un tros de llauna, un tros de fusta, una safata de forn i una forquilla aconsegueixen fer un violí que soni i que serveixi per aprendre música.

A partir d'aquí se'n construeixen d'altres: guitarres, violoncels, clarinets, bateria, saxofons, flautes,.. Tots ells a partir de material reciclat.

És aleshores, al 2011, quan el professor de música empen el valent projecte de formar una orquestra amb els joves estudiants i els nous instruments.

Chávez serà el professor, el director, el guia, l'acompanyant i el mentor. Amb el seu compromís constant i el dels alumnes amb la música, una pedagogia transformadora i un gran sentit de la responsabilitat podran permetre's fer realitat el somni de molts, actuar davant el gran públic.

Primer en concerts més discrets, Poc a poc el coneixement de l'orquestra va creixent i les invitacions perquè aquesta actui arreu del territori augmenten, donant l'oportunitat de viatjar per llatinoamèrica primer, nordamèrica després i més endavant Europa i Àsia. El somni s'ha fet realitat.

Donat que les famílies no estan acostumades a aquest tipus de situacions i no saben com emprendre iniciatives per a esdeveniments com aquest, la tasca del director, Favio Chávez, és encomiable. Gràcies a ell i a la feina d'acompanyament i perseverança, els joves poden aconseguir obtenir el seus passaports, comprar-se una maleta o obtenir roba adequada per poder viatjar i donar els concerts.

Una de les violinistes coneixia pel seu pare, l'existència del grup nordamericà Megadeth, hi contacta casualment a través del Facebook i li dona a conèixer l'orquestra. El baixista del grup els visita a Paraguai mogut per la dimensió del projecte de l'orquestra de reciclats. La connexió entre l'orquestra i el músic és tal que aquest els convida a tocar amb ells a un estadi de Denver, Estats Units a l'Agost de 2013.

Aquest fet encoratja molt als joves. Es permeten pensar la possibilitat d'un futur més clar i concret, a esquenes de l'abocador, amb els seus estimats instruments i la música. Ara bé, s'haurà de treballar molt.

L'orquestra es consolida i continua l'aprenentatge musical. Incorporen obres al seu repertori i la il·lusió i motivació són infinites. És en aquest moment tan dolç i de més èxit, quan les fortes tempestes que cauen sobre la zona de Cateura al 2014 i provoquen la crescuda desmesurada del riu Paraguai. El somni viscut fins el moment queda estroncat, deixant sense llar a molts components de l'orquestra que hauran d'instal·lar-se qui sap on.

El director Favio Chávez no es rendeix i persevera en la idea de mantenir l'orquestra viva i activa. Amb l'ajut de donacions i suport incondicional persones compromeses amb l'orquestra aconseguix muntar una escola de música nova i donar allotjament a les famílies de l'orquestra que havien perdut la casa. D'aquesta manera el projecte de la Orquesta de Reciclados de Cateura pot continuar transformant persones i famílies senceres a través de la música, el compromís i la responsabilitat.

Actualment l'orquestra continua donant concerts arreu del món i l'escola ha crescut tant que ja hi ha més d'un professor de música i els components de l'orquestra fan a l'hora de guia pels més petits.

OBSERVAR I COMPRENDRE

- Quin és el tema del documental?
- Quin missatge et suggereix el documental?
- Com descrius al director de l'Orquestra, Favio Chávez? que l'inspira a apostar per aquest projecte?
- Que hi ha d'especial entre el director y els alumnes?
- Quin paper juga en Cola?
- Quina importància tenen els instruments?
- Valors positius dels personatges
- Quin moment del documental destacaries?

RELACIONAR I REFLEXIONAR

- Quins aspectes subratllaries de les famílies dels alumnes?
- I del lloc on viuen?
- Quins sentiments et desvetllen els alumnes, el director, en Cola?
- Com veus la interrelació constant entre el director y els alumnes?
- Què en penses de que el director s'encarregui de reunir a tots els pares, fins i tot d'anar-los a buscar, si cal, per fer els papers que necessiten els alumnes per poder viatjar al Brasil?

- Reflexiona sobre un d'aquests temes: l'assistència a les classes de música, la falta d'audició de l'Esteban, l'altitud del pare de l'Ada rios i l'actitud del pare de la Tania, la capacitat de tornar a començar després de l'inundació.
- T'esperaves que no tinguessin maletes? o que no les omplissin de roba?
- T'Imaginaves que no haguessin vist mai la platja?
- Qué has après?
- Què pots transferir a la teva vida? i a la vida de l'escola? i a la vida de la societat?
- La Tania assumeix el rol de segona mare
- El moment en el que van a comprar les camises pel concert i les maletes.

APLICAR

Sentit i destinatari

Amb quin grup d'alumnes ho plantejaries ? i amb pares?

Objectius

Quins objectius de formació suggereixes i quins podries assolir visionant el documental?

Continguts

Amb quin contingut està relacionat?

Activitats suggerides

Proposa tres activitats didàctiques a partir del documental. Especifica a quin curs van adreçades.

Metodologia

Com plantejaries o aplicaries aquestes activitats?

Avaluació

Avaluació dels aprenentatges adquirits

Altres temes didàctics que es poden tractar a partir del documental

- Educació i compromís. Per a educar, cal un compromís?
- La música a l'educació
- L'assistència a l'escola com a fugida davant problemes familiars o la delinqüència dels carrers.
- Relació entre els companys de l'orquestra.
- Importància del treball en grup.
- El mestre es estimat?

FIGURAS OCULTAS

per Graça Costa, Jessica Cabezas i Conxi Reig

FITXA TÈCNICA

- Títol original: **Hidden Figures**
- País: Estats Units
- Any: 2016
- Direcció: Theodore Melfi
- Intèrprets: Taraji P. Henson, Octavia Spencer, Janelle Monáe, Kevin Costner, Jim Parsons, Mahershala Ali, Kirsten Dunst, Glen Powell, Rhoda Griffis, Ariana Neal, Maria Howell, Alkoya Brunson, Jaiden Kaine, Wilbur Fitzgerald, Saniyya Sidney, Bob Jennings, Lidya Jewett, Ron Clinton Smith.
- Guionista: Allison Schroeder
- Basada en el llibre: El somni americà i la història no dita de les dones negres matemàtiques que van ajudar a guanyar la carrera espacial de Margot Llegeix Shetterly el 2016.
- Fotografia: Mandy Walker.
- Música: Benjamin Wallfisch, Pharrell Williams, Hans Zimmer.
- Gènere: Drama
- Producció: Fox 2000 Pictures
- Distribuidora en Espanya: Twentieth Century Fox
- Duració: 121 minuts

OBSERVAR I COMPENDRE

Què

Basada en fets reals, la pel·lícula ens mostra la complexa situació viscuda per tres dones negres incorporades als equips d'èlit de la NASA en plena carrera espacial dels anys seixanta. La NASA tenia molta pressa per a enviar un home a l'espai abans que ho aconseguís la Unió Soviètica. Tot i que no va aconseguir guanyar la carrera, la missió va ser un èxit gràcies a tot l'equip en el que elles van anar prenent papers rellevants.

Aquesta pel·lícula retrata la situació inicial d'aquestes tres dones, els canvis que han viscut i originat, i la seva aportació a l'èxit de la missió de la NASA.

Per què

Cal observar el context dels anys seixanta i el que això representava per una dona negra amb un alt potencial en l'àmbit de les matemàtiques. Les escasses oportunitats de formació, de ser contractades, de progressar pel fet de ser dones, i pel fet de ser negres.

On

- La Nasa: Hi ha un departament de matemàtiques compostat únicament de dones negres, físicament situat a més d'un quilòmetre de l'edifici principal. Al departament d'Èlit, només hi treballava una dona enmig de molts homes.
- El codi de vestir: La roba, les sabates de tacó que dificulten l'àgil desplaçament entre edificis i la marcada diferència en el sou que no permet obtenir el collaret que es permet portar com a únic complement.
- L'avaria a la carretera: El policia incrèdul i l'habilitat de les dones d'entrar-hi en diàleg per a que no els sigui un entrebanc, es sobreentén que tenen experiència en resoldre aquests tipus de situacions.
- La llar: El marit que creu que la esposa no ha d'estudiar i el pretendent que prejutja, els canvis d'actitud que es produeixen al respecte.
- L'escola i la universitat: El sistema escolar que promociona la nena brillant amb ajut de recolectes, la sorpresa del professor i dels companys d'aula quan arriba a la seva aula una dona negra.
- El jutjat: Els arguments basats en "els canvis tenen una primera vegada" que convèncen al jutge per a determinar que una dona pot estudiar a la universitat.

Qui

Katherine Johnson, Dorothy Vaughan i Mary Jackson, tres dones amb un talent especial amb les matemàtiques.

Katherine Johnson va ser accelerada varies vegades durant la seva escolarització. Vidua del primer marit, ha de criar les filles amb el gran suport de la seva mare qui supleix totes les hores que ha d'estar fora de casa. Se li encomana una tasca que li representa una progressió a la feina i sobretot, un canvi vers un departament hostil amb les relacions humanes, les col·laboracions professionals i les expectatives envers la seva tasca. Després de l'èxit de la missió, va formar part de l'equip que va enviar el primer coet a la lluna.

Dorothy Vaughan coordinava explícitament l'àrea de càlcul, tot i que no li vàren reconèixer fins després de l'èxit de la missió. Contudent i cooperativista, treballa per a potenciar que les dones del departament siguin potenciades. Va intervenir en el desenvolupament de la computadora IBM a la NASA que ningú era capaç d'utilitzar. Finalment va ser reconeguda com una de les persones més llestes de la NASA.

Mary Jackson. Decidida i tenaç, va aconseguir progressar en la feina amb suports i arguments per a convèncer situar-se com a primera dona de raça negra en obtenir el títol d'enginyera.

Com

- Es posa èmfasi a la situació d'haver d'anar al lavabo a més d'un quilòmetre per no estar permès utilitzar el lavabo de dones blanques, a l'utilització de tasses i cafetera a part de la del personal blanc.
- Context laboral: La confusió amb personal de la neteja pel fet de ser dona negra.
- Diferents contextos familiars entenedors i qüestionadors de la situació de les dones a la feina.
- Cooperativisme entre les dones negres versus individualisme en la dona blanca.

- Us de la perseverança per a aconseguir que les situacions caiguin pel seu propi pes.
- Confiança del cap de la missió, presa de decisions a favor de la missió que també són a favor dels seus drets, com deixar de tenir lavabos segregats, o convidar-la a reunions de màxim nivell.

RELACIONAR I RELEXIONAR

Interpretar l'argument i les escenes rellevants respecte el tema nuclear d'aquesta Setmana de Cinema Formatiu

- **Katherine i la pissarra**

L'escena de Katherine resolent una equació a la pissarra mentre la resta de persones (homes) miren amb sorpresa. En aquest cas la pissarra adquireix la categoria de camp de batalla en la carrera espacial, allà Katherine resol els problemes i la resta d'enginyers fixen la seva mirada amb sorpresa. Representa el difícil pas que una dona negra ha de realitzar per demostrar de manera permanent que és capaç. Ha de justificar la seva presència cada dia i sense errors. En aquell escenari la diversitat no es considerava i és el motiu pel qual aquesta edició la incorporem com a part de l'debat.

- ***Dones negres i carrera espacial***

La pel·lícula fa visible davant el públic la presència de les dones en la ciència i la tècnica. Venç els prejudicis de gènere i en aquest cas també de color. La seva aportació al cinema i a el debat sobre el paper de la dona en una època de difícil accés resulta imprescindible. Encara avui, hi ha dones qualificades en posicions secundàries, sense rebre el reconeixement social i salarial que mereixen, i amb homes, de vegades, menys capacitats. És una tasca de tots i una responsabilitat per a aquelles de nosaltres que vivim en països desenvolupats, visibilitzar el paper de la dona en la societat. Resulta imprescindible que les dones aportin idees en posicions on tinguin la capacitat de canviar les coses.

- ***Ordinadors humans***

Aquest és el nom amb el qual un equip de matemàtiques afroamericanes va calcular amb llapis, regles i calculadores senzilles, complicades equacions gràcies a les quals es van aconseguir llançar els coets i els seus astronautes a l'espai. Aquestes dones, especialment talentoses van formar part de les ments més brillants del seu temps. La seva major contribució al programa espacial va ser el treball en la missió Apol·lo 11, la primera que va portar a l'home a la Lluna. En aquest projecte una dona va calcular el moment exacte en què la sonda havia

d'abandonar la superfície lunar i arribar a temps per enganxar el mòdul de servei. Però això no va ser tot, les seves equacions es van aplicar durant la crisi de l'Apol·lo 13 en 1971. En aquell temps una explosió de la nau va impedir que els seus tripulants manegessin l'ordinador a bord. Així, les seves propostes i procediments van contribuir perquè els astronautes poguessin tornar sans i estalvis a la Terra. Malgrat aquesta immensa aportació al desenvolupament de la carrera espacial aquestes dones van ser per molt temps invisibles. Debatre avui, sobre elles, és una forma de reivindicar la seva tasca.

Relacionar idees o escenes amb aspectes educatius o de formació

- La pel·lícula aborda la complexitat de les dones afroamericanes en camps d'estudi que en l'època pertanyien a homes. Exposa el difícil camí ple de prejudicis i estereotips que, si bé, en el temps poden semblar llunyans, alguns d'ells persisteixen. En aquest sentit, esdevé una possibilitat per debatre a les classes sobre temes com: feminisme, diversitat, intel·ligència i estereotips.
- Ens apropa al que s'entén per intel·ligència, manifestacions i principals característiques. Unit als avenços en neurociència aplicats a neuroeducació es pot arribar a una visió holística de la situació que aporta matisos més profunds a la discussió.
- Si bé, la pel·lícula dramatitza alguns aspectes, és fidel a les lluites d'aquestes dones en la història. Ara la NASA s'enorgulleix de la diversitat i de l'tracte igualitari que reben els seus treballadors, però: Quant de temps va haver de transcórrer perquè això succeís? ¿Quins successos històrics van haver de passar per arribar a aquest punt? Aquestes preguntes són un bon punt de partida per iniciar un diàleg fructífer al voltant de qüestions que tenen a veure amb el paper de la dona en els avenços de la ciència i la seva oculta aportació en el desenvolupament de la carrera espacial. Així i tot, a la NASA ha una bretxa de gènere en certes àrees com: física, enginyeria i matemàtiques. No es tracta d'una diferència de capacitats entre homes i dones, però sí d'expectatives i de com es veuen a si mateixos nois i noies. Mara Dierssen, neurocientífica de Centre de Regulació Genòmica (CRG) de Barcelona expressa que alguns estudis demostren que les dones són més competents en matemàtiques, però per estereotips no seleccionen carreres com Matemàtiques o Física.

Reflexionar sobre idees que suggereix per a la formació, i relacionar-ho amb lectures o bé altres obres cinematogràfiques viscudes

- La pel·lícula ens fa reflexionar sobre temes com la diversitat i inclusió de les dones afroamericanes en el món universitari. Ens enfronta al paper i expectatives de les dones en aquella època. Podria relacionar-se amb biografies

de dones destacades i que han hagut de sortejar una sèrie d'obstacles per tirar endavant. Suggerim: "La meva història" de Michelle Obama que narra la història familiar, social i acadèmica de l'esposa de l'expresident dels Estats Units marcada per una sèrie de prejudicis vinguts tant dels seus propis veïns com de la seva escola. Un exemple té a veure amb la crítica que li feien des de petita per expressar-se i posseir un ampli vocabulari. Van arribar a dir-li: "ets una dona negra que s'expressa com una blanca".

- Es recomanen pel·lícules com *Green Book* (2018) que narra la història d'un pianista afroamericà (Mahershala Ali) que contracta un poc amigable italo nord-americà (Viggo Mortensen) perquè sigui el seu xofer i, alhora, guardaespalles en la seva gira pel sud dels Estats Units l'any 1962. Serà un viatge en un territori marcat pel racisme.
- La minisèrie nord-americana "Així ens veuen" (2019) basada en fets reals exposa el problema dels estereotips i del que poden arribar a perjudicar en una societat que permet que idees preconcebudes marquin el nostre judici de la realitat.
- *Història americana* (1998) és una altra gran pel·lícula i amb un gran repartiment que narra una història capaç de fer-nos canviar la percepció sobre la diversitat.
- *Million Dollar Baby* (2004) representa el dur camí d'una noia en un mitjà protagonitzat per homes. Els reptes que va haver d'enfrontar i com va ser capaç de sobreposar-se a l'adversitat.

Aprofundir sobre l'aprenentatge que ens provoca respecte de la vida quotidiana i Professional

La pel·lícula pot servir per comprendre la història nord-americana no només de la carrera espacial, sinó de el desenvolupament de la dona en ella, especialment de les afroamericanes.

Des de la vida quotidiana ens ajuda a conèixer el sofriment de tantes dones que han hagut de suportar crítiques i prejudicis al seu treball i interessos. Moltes d'elles ni tan sols han pogut realitzar-se en el que desitjaven i altres tantes han defallit en el camí.

La pel·lícula ens transporta a una època que, si bé no és la nostra i ens sembla llunyana, ens apropa a veure en la realitat empremtes de discriminació tants en els altres com en nosaltres mateixos. Quan i per què ens hem sentit estigmatitzats o discriminats? Com creus que es viu quan els altres et perceben d'una manera que no és com et vegada a tu mateix?

A nivell educatiu la recerca i recopilació d'informació sobre dones destacades i intel·ligents poden servir per reflexionar sobre el tema. Així com preguntar: Quines característiques demostren la intel·ligència de les noies de la pel·lícula? ¿Què van fer per tirar endavant? ¿Ho van aconseguir? Com?

APLICAR DIDÀCTICAMENT

L'obra cinematografia *Figures Ocultes* és una pel·lícula que narra la biografia de tres dones afroamericanes matemàtiques brillants (Katherine Johnson, Dorothy Vaughan i Mary Jackson), que han patit doble discriminació de raça i gènere.

És una gran oportunitat per treballar aquest tema en l'àmbit educatiu i professional d'acord a l'Agenda 2030 adoptada per l'Assemblea General de les Nacions (ONU)

Unides al setembre de 2015 per al Desenvolupament Sostenible. La ciència i la igualtat de gènere són vitals per assolir aquests objectius, com ara: "Aconseguir la igualtat entre els gèneres i donar poder a totes les dones i nenes; Posar fi a totes les formes de discriminació contra totes les dones i les nenes a tot el món i vetllar per la participació plena i efectiva de les dones i la igualtat d'oportunitats de lideratge a tots els nivells de l'adopció de decisions en la vida política, econòmica i pública; aconseguir l'accés i la participació plena i equitativa en la ciència per a les dones i les nenes, la igualtat de gènere i l'apoderament de les dones i les nenes, són algun d'aquests objectius. (Agenda 2030)

Els prejudicis i els estereotips de gènere que s'arrosseguen històricament continuen mantenint a les dones i nenes allunyades dels camps relacionats amb la ciència i això es pot veure per mitjà de la pel·lícula *Figures Ocultes* i aplicar didàcticament les raons que produeixen i reproduïxen les desigualtats de ocupació de les dones en el món de la ciència, repensant el tipus d'educació i els prejudicis de gènere i estereotips.

Tot i que hem tingut molts avenços en la lluita contra el masclisme, desafortunadament, les dones segueixen enfrontant barreres que els impedeixen participar plenament en molts àmbits, dins els quals el món de la ciència. Tot i que la participació de les dones en carreres de grau superior ha augmentat enormement, estan encara insuficientment representades en aquests camps. En l'actualitat, menys del 30 per cent dels investigadors arreu del món són dones. Segons dades de la UNESCO (entre 2014 i 2016), només al voltant del 30 per cent de totes les estudiants escullen estudis superiors dins el camp de les ciències, la tecnologia, l'enginyeria i matemàtiques (STEM). (UNESCO, 2017)

Són molts els obstacles socioeconòmics, culturals i educatius, malgrat els esforços considerables realitzats durant els últims decennis amb la intenció de reduir la bretxa entre gèneres pel que fa a l'ensenyament de les ciències, la tecnologia, l'enginyeria i les matemàtiques (STEM), com ens apunta la UNESCO (2017). Encara persisteixen grans desigualtats, així que és fonamental entendre: Quin paper té la socialització en aquestes tendències, i en quina mesura les dones i les nenes interioritzen els estereotips negatius? Com podem ajudar a les dones i les nenes a comprendre que els estereotips basats en el gènere són conceptes artificials i que les carreres i els estudis vinculats a les STEM també estan oberts per a elles?

Un altre tema que ha de ser abordat didàcticament al treballar *Figures Ocultes* és la discriminació de raça. La pel·lícula mostra la segregació racial (començament de la dècada de 1960) que seguia vigent als Estats Units, ressaltant la injustícia racial. Per mitjà de les condicions dels negres dins de l'empresa, exemple: separació dels espais de treball, separació dels banys, desconfiança de les autoritats policials, etc. Tot i que la realitat actual és diferent, el racisme i tot no va ser superat i ens fa pensar en la situació actual dels negres i minories ètniques a Nord Amèrica i al món en general. Què ha canviat? Quines són les noves formes de discriminació? Com combatre el racisme encara vigent? Un altre tema que tracta la pel·lícula és la combinació entre la vida familiar i treball, possibilitant pensar en estratègies que donin suport a les famílies en la seva tasca. Compaginar la feina de científiques de la NASA amb el rol de mares.

La pel·lícula visualitza el camí a recórrer per part de les científiques per afirmar-se en una societat masclista i racista, evidenciant una trajectòria d'èxits, possibilitant una anàlisi sobre igualtat i diferència en aquell context. Porta una narrativa que possibilita reconèixer valors i forjar actituds de combat a la discriminació de gènere i raça.

Aquesta pel·lícula també hauria de fer pensar sobre quines són les polítiques en matèria de gènere, inclusió educativa i professional de les minories ètniques a casa nostra.

Didàcticament és interessant discutir i analitzar el paper dels professors en el procés d'aprenentatge, treballant específicament els temes de les creences, representacions, expectatives dels mestres i els alumnes sobre les dones i la ciència.

Una estratègia didàctica seria entrevistar dones universitàries per conèixer la seva trajectòria professional, combinant-la amb la personal i la familiar.

També seria fonamental treballar les característiques dels estudiants amb altes capacitats intel·lectuals: com detectar-los i treballar amb ells? Quines mesures i suports destinats poden afavorir el seu desenvolupament personal i social?

QÜESTIONS OBERTES PER AL DEBAT

La pel·lícula ens enfronta a diverses problemàtiques, per la qual cosa els seus interrogants són múltiples:

- ¿L'única forma de lluitar pels drets és demostrant ser un prodigi en la seva matèria?
- Quines accions en l'actualitat amaguen un acte de segregació implícit?
- Quins exemples de desigualtat d'oportunitats existeixen cap al gènere femení?
- A dia d'avui, quins estereotips persisteixen sobre allò femení?
- Contribueix la pel·lícula a l'apoderament femení? Per què?
- Quin tipus d'iniciatives fan falta per a impulsar allò femení?
- Quina opinió et mereix la següent anècdota expressada pel director quan va plantejar la idea als productors: "De veritat hi ha d'haver tantes dones matemàtiques a la pel·lícula?". Al que va haver de respondre: "És que tracta sobre elles".
- Susan Goldberg, primera editora cap de National Geographic va expressar: "L'objectiu és arribar a un punt en què cap dona hagi de ser la primera en res, el punt en què el gènere no sigui part de l'equació de l'èxit professional". Quina opinió et mereixen les seves paraules?

PROFESSOR LAZHAR

per Joan Mallart, Ramona Valls, Elisenda Piqué i Marta Ollé

FITXA TÈCNICA

- Títol original: **Monsieur Lazhar**
- País: Canadà
- Any: 2011
- Gènere: Drama
- Durada: 94 minuts
- Direcció: Philippe Falardeau
- Producció: Luc Déry i Kim Mo Crow
- Guió: Philippe Falardeau, basat en l'obra d'Évelyne de la Chenelière
- Música: Martín Leon
- Fotografia: Ronald Plante
- Muntatge: Stéphane Lafleur
- Distribuidora: A Contracorriente Films
- Interpretació: Mohamed Said Fellag (Bachir Lazhar), Sophie Nélisse (Alice), Emilien Neron (Simon), Danielle Proulx (Sra. Vaillancourt), Evelin de la Chenelière (mare de Sophie), Brigitte Poupart (Claire).

Argument:

La pel·lícula se situa en una escola infantil al Canadà. Al començament de la pel·lícula, es presenta un fet dramàtic: a l'hora del pati, un nen, Simon, i després la seva companya Alice, descobreixen morta la seva professora que s'havia suïcidat penjant-se a la mateixa aula on feia la classe.

Aquest desgraciat fet commou els alumnes, el professorat i famílies. Per tal d'intentar superar aquesta situació, es fan alguns canvis en les aules i s'incorpora una psicòloga per donar-hi suport.

La directora de l'escola es troba en la situació d'haver de substituir urgentment la professora per poder tornar a la normalitat el més ràpidament possible. En aquest moment, es presenta Bachir Lazhar, de 55 anys i d'origen argelià, que s'ofereix a cobrir el lloc al·legant una experiència docent de dinou anys en el seu país. La manca d'alternatives fa que la directora decideixi contractar-lo com a solució d'emergència.

La seva docència sorprèn alumnes i professors, ja que Bachir Lazhar té una forma d'ensenyar i comportar-se molt particular i diferent a la dels altres professors: canvia la ordenació de l'aula, fa dictats de texts de Balzac, la forma de relació amb els alumnes també es molt diferent. Progressivament, però, es va guanyant la confiança i l'acceptació dels nens i dels professors per la seva forma sincera i directa en la seva relació.

Sorprenentment es descobreix que el professor amaga algun aspectes de la seva vida que capgiraran una situació que semblava normalitzada: a Argèlia no havia estat professor sinó que tenia un restaurant; quan la seva dona, professora, fou amenaçada de mort, va anar a buscar asil per a la família a Canadà. En la seva absència, la seva dona i els seus fills van patir un atemptat que acabà amb les seves vides. Així, no es que estigui esperant el permís de treball, tal com havia explicat, sinó que està pendent que li concedeixin el de refugiat polític. En aquest moment tant dolorós i complicat de la seva vida, haurà d'assolir que uns nens superin el drama viscut i segueixin amb la seva vida normalitzada.

OBSERVAR I COMPRENDRE

Professor Lazhar és una pel·lícula per a totes aquelles persones que pretenguin treballar en el món de l'educació. A través dels seus fotogrames no sols s'entén el complicat que és el fet educatiu, sinó que també s'entén la quantitat de condicionants als que s'han d'enfrontar els professionals de l'educació. En aquest apartat podem observar i comprendre,

Què?

Comentar el tema de la pel·lícula. Exposar l'argument.

Per què?

Quin missatge educatiu et suggereix?

Qui?

Quins valors apareixen encarnats en cada un dels personatges: Bachir Lazhar, Alice, Simon, Sra. Vaillancourt, Martine Lachance? Quins defectes es podrien criticar en el comportament d'aquests personatges? Quins personatges penses que el seu comportament és més positiu? Quins personatges podrien ser més criticables? Amb quin personatge penses que t'hi pots trobar més afectiu?

Com?

Com veus la relació dels nens i nenes amb el professor Lazhar? Com veus la necessitat d'afectivitat? Com veus la diferència en l' ésser humà?

Llenguatge cinematogràfic

- Comentar algun aspecte del llenguatge cinematogràfic d'aquesta pel·lícula d'original de parla francesa: el so, la llum, el color, els paisatges, el llenguatge simbòlic..., que sigui rellevant dins del missatge de la diferència en l' ésser humà i dins de l'argument principal de la pel·lícula. Podries seleccionar algun seqüència que presenti gran emotivitat?

RELACIONAR I REFLEXIONAR

Aquesta pel·lícula ens parla de les relacions humanes, de la solidaritat, de la relació entre els nens i nenes i els adults, de com es pot actuar a partir de la intuïció.

Relacionar idees o situacions amb aspectes educatius. Quins interrogants es podrien desprendre de la pel·lícula per a la formació de nens i nenes amb capacitats especials?

En quina situació Lazhar és més sincer en si mateix? Quin és el motiu pel que connecta amb els seus alumnes?

Que es podria fer per ajudar a un infant, adolescent o jove a reflexionar sobre el sentit de la seva vida i el seu futur?

APLICAR: TRACTAMENT DIDÀCTIC

Professor Lazhar és una pel·lícula que pot ser projectada a alumnes d'ensenyament secundari, de cicles superiors o a aquells universitaris que vulguin orientar la seva carrera vers l'educació.

En quines matèries es podria plantejar visionar aquesta pel·lícula? En el cas de l'ensenyament secundari o de formació professional? I en titulacions de sociologia, treball social, educació?

Objectius

Com crear en els alumnes un ambient favorable per poder parlar obertament dels seus sentiments. Conèixer les causes i conseqüències de la immigració, centrat l'interès en els que busquen refugi. Aprendre a viure els records en forma positiva. Intentar convertir un conflicte en una situació de canvi. Aprendre a qüestionar en termes d'ètica les decisions dels personatges de la pel·lícula.

Continguts

Existeixen diferències en l'ésser humà en molts aspectes. A més del físic, mental, psicològic n'hi ha altres. Amb els estudiants es podria estudiar les causes dels conflictes i potenciar l'opció del diàleg com estratègia per a solucionar-los. Es treballaria les decisions preses en les diferents situacions. Aquest treball es podria fer en grup i després posada en comú.

Activitats suggerides

Potenciar la creativitat i la curiositat com a valors per el desenvolupament personal. Fomentar el treball en equip. Plantejaments pedagògic que l'escola fa sobre alumnes i sobre la diferència en l'ésser humà. Suggestir activitats per l'educació d'alumnes amb capacitats especials. En tota activitat cal tenir sempre en compte la diferència en l'ésser humà: diferències per ètnia, cultura, posició social.

Metodologia

Com es podrien aplicar aquestes activitats?

QÜESTIONS OBERTES PER AL DEBAT

- Gestionar el conflicte. Quins són els més habituals en l'educació avui en dia. Quines són les principals causes que els motiven.

- Implicacions i complexitats que tenen les relacions entre pares i fills, i entre família i escola.
- Observar la realitat des d'una perspectiva plural, tot emprant diferents punts de vista humanístics, pedagògics, econòmics, polítics i religiosos.
- Creativitat i estimació mútua. Posar el nostre esforç al servei de les altres persones.

EPÍLEG

- Els professors com a transmissors d'actituds i valors.
- Sensibilitats que mostren la pel·lícula.
- Podem construir el nostre futur amb esperança i estimació.
- Implicació entre escola i família.

DOCUMENTACIÓ

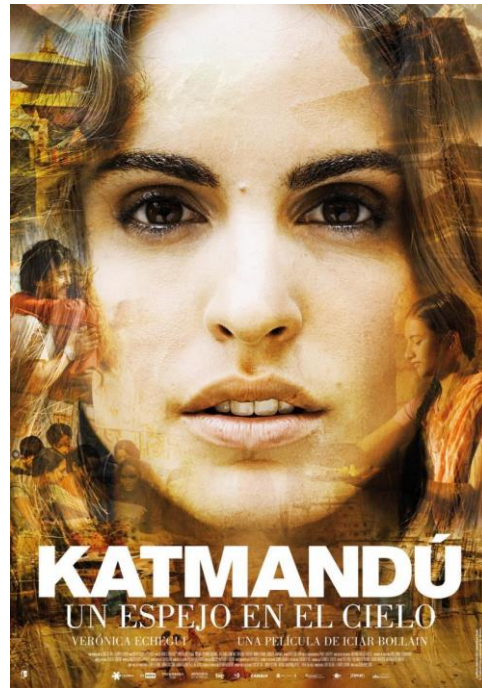
- Cortina, M. (2003). Cine y educación para la muerte. *Making Off. Cuadernos de Cine y Educación*. Comunicación y Pedagogía. Juny
- De la Herrán, A. y Cortina, M. (2006). *La muerte y su didáctica. Manual para Educación Infantil, Primaria y Secundaria*. Madrid: Universitas.
- Jarne, Nacho (2012). *Guía didáctica. Profesor Lazhard*. Barcelona: Making Off, Centro de Comunicación y Pedagogía. Disponible a <http://www.centrocp.com/gd-profesor-lazhar.pdf> [consulta el 28 d'octubre de 2019].

KATMANDÚ, UN ESPEJO EN EL CIELO

per M. Àngels Renom, Urgell Poch i Imma Bordas

FITXA TÈCNICA

- Títol original: **Katmandú, un espejo en el cielo**
- Direcció: Iciar Bollaín
- Realització: 2011
- Gènere: Drama
- Guió: I. Bollaín, P. Laberty
- Durada: 105 m.
- Intèrprets: Verónica Echegui, Saumyata Bhattarai, Norbu Tsering Gurung, Bikram Pariyar, Muna Thami, Sangita Tamang.
- Producció: L. Levene, L. De Val, P. Figuro
- Fotografia: Antonio Riestra
- Música: Pascal Gaigne

Argument

El meu repte com a directora és sobretot traslladar a la pantalla la màgia de donar aquestes "claus" als nens, la bellesa del procés de ajudar-los a ser persones, perquè, com diu la jove mestra nepalesa Sharmila, coprotagonista en la història, són nens que necessiten molt més que aprendre a llegir i a escriure, són nens que "necessiten llum".

En els primers anys de la dècada dels 90 (s.XX), la Laia, jova mestra catalana, està com a voluntària en una escola del Nepal. Aviat s'adona de la gran pobresa del lloc i de les seves necessitats educatives i comença una lluita per ajudar en la formació dels infants. Després de casar-se per poder legalitzar la seva situació en el Nepal, inicia un pla educatiu molt ambiciós en un dels barris més pobres de Katmandú. Es així com intenta superar molts obstacles, entre d'altres l' econòmic, que dona lloc a realitzar un viatge a Catalunya on, orientada per la UNESCO, crea una ONG.

A nivell personal, la Laia, es troba amb una gran amiga i jova mestra, la Sharmila, amb qui fa una gran tasca. També descobreix a en Tsering, que després d'un temps d'estar casats per conveniència, ella se'n enamora i tindran un fill.

La Laia continua amb el seus projectes en l'educació dels nens i nenes de Katmandú. Els problemes socials i culturals amb els que es troba, son molts. A més, se separà d'en Tsering, que vol construir la seva pròpia família i no sols lluitar per els problemes dels altres.

La Laia, però, té un projecte d'escola solit on, ajudada per la Kushila, s'entreveu una llum d'esperança per l' educació dels infants.

OBSERVAR I COMPRENDRE

- Descriu l'ambient i la situació global.
- Quin és el tema nuclear de la pel·lícula.
- Quina és la teva visió i postura personal?
- Quin és, al teu parer en relació al missatge que et suggereix el film?
- Quins valors personals i/o socials apareixen en la protagonista i en els altres personatges?
- Contrastació entre la realitat en la que vivim nosaltres a Catalunya i la situació específica de la pel·lícula (Nepal-Katmandú)
- Explica les idees i escenes principals que destacaries de la pel·lícula.
- Fes algun comentari més tècnic sobre el llenguatge cinematogràfic, com ara: la relació de la música, el so, la llum i el color, les escenes i els plans cinematogràfics,...

El director presenta una escenografia pròpia del món de cooperació internacional i la solidaritat i compromís personal en el desenvolupament i l'acció humanitària.

Una proximitat que ens eix inicialment com a espectadors però ràpidament molt a prop d'alguna de les protagonistes.

RELACIONAR

- La situació del protagonista, les seves accions, ...creus que es donen paral·lelismes en algunes situacions de la nostra entorn? Perque
- Quin es el personatge que més t'ha cridat la teva atenció? Descriu les evidències.
- Què podem aprendre d'aquesta realitat per a la nostra vida personal i/o professional?
- Quina és la clau per dedicar-se personalment a un projecte de vida com el de la Laia?
- Quins factors motivacionals i multifocals porten a la Laia a emprendre el seu projecte?
- Quina és la teoria d'en Maslow sobre la motivació?

APLICAR. TRACTAMENT DIDÀCTIC

Des d'una perspectiva genèrica:

- Exposa alguna conclusió de la pel·lícula que sigui de tipus educatiu i social
- Quina/es seria/en la/es intervenció/ns necessàries des d'una orientació educativa i social?
- Es clau preparar-se emocionalment per emprendre un projecte com el que presenta la protagonista?

Des d'una perspectiva específica:

Sentit i destinataris

Es podria plantejar el visionat d'aquesta pel·lícula en algun curs de primària o secundària o en nivell o grups informals en Centres cívics, de barri,.....? Cita'ls

Objectius

Quins objectius suggereixes i podries aconseguir en la perspectiva social i/o educativa, visionant aquesta pel·lícula?

Contingut

Amb quins continguts de formació - sigui d'estudis reglats o no reglats - moral, ètica i psicosocial creus que pot estar relacionada?

Activitats suggerides

Proposa activitats didàctiques i socials a partir de la pel·lícula. Especifica el destinataris, defineix els objectius, com planificaries l'activitat i quina durada tindria.

Metodologia

Com plantejaries o aplicaries aquestes activitats?

Documentació i recursos

Proposa algun text o alguna lectura, un llibre, material audiovisual, programaris i simulacions informàtiques, etc.

Avaluació

Com avaluaries els aprenentatges adquirits durant les sessions que es realitzin?
I al final ? I en la vida real dels participants?

Altres temes didàctics i socials que es poden tractar amb aquesta pel·lícula

- Els diferents rols
- Relacions entre els diferents personatges
- Gestió dels conflictes
- Integració social
- Educació en valors
- Treball cooperatiu
- Resiliència
- Compromís
- Solidaritat
- Justícia social
- Integritat professional
- Altres....

QÜESTIONS PER AL DEBAT

- Valor educatiu i social del film

- Les diferències societats en el Món
- Els diferents rols
- El voler i el poder fer.
- La vida personal, la vida social i la vida professional. Llaços, interdependències i separació.
- Ètica professional
- Enfortiment de les persones

DOCUMENTACIÓ

Bibliografia, webgrafia i documents digitals

- Navarro, S. (2017). Saber femenino, vida y acción social: dar a luz experiencias creadoras. Madrid: CCS.
- Zamanillo, T. Garcia-Giráldez, T, y otros (2011). *Ética, teoría i tècnica: La responsabilidad política del Trabajo social*. Madrid: Talasa, col. Ágora.
- Guirado A. (2015). *¿Qué sabemos de las altas capacidades? Preguntas, respuestas y propuestas para la escuela y la familia*. Barcelona: Graó.
- Garzon, L. (2019), *Promesas de Arena*. Barcelona, Roca Editorial
- Garcia, B. (2010). *Claves para aprender en un ambiente positivo y divertido*. Madrid: Pirámide.
- Palau, M.E.; Rajadell, N. (2018). ¿Son protagonistas niños y niñas de sus derechos y deberes ?. Barcelona: Eds. Saragossa.
- Rajadell, N. y Lorenzo, N. (coords) (2019). *El cine como estrategia formativa. 20 años de experiencia a través del cine en las aulas universitarias*. Barcelona: Horsori.
- Rajadell, N. y Fornés, A. (coords) (2012). *Recursos humanos i cine formativo*. Huelva: Hergué.
- Torre, S.; Pujol, M.A. y Rajadell, N. (coords) (2005). *El cine un entorno educativo. Diez años de experiencias a través del cine*. Madrid: Narcea.

Webgrafia

- <http://www20.gencat.cat/portal/site/familiaescola>
- http://educacio.gencat.cat/documents/ServeisEducatius/EAP_Altes_capacitats_EAP.pdf
- <https://pangea.org/edualter>

Premis atorgats (any 2011)

- Premi Gaudí, per a la millor actriu
- Premi Goya, 4 nominacions
- 2 nominacions, com a guió adaptat i millor actriu.

UN CERDO EN GAZA

per Urgell Poch i Maria Pilar Díaz

FITXA TÈCNICA

- Títol original: **Le cochon de Gaza** (**When pigs have wings**)
- Direcció: Sylvain Estibal
- Producció: Coproducció França-Bèlgica-Alemanya; Marilyn Productions / StudioCanal / Saga Films / Rhamsa Productions / Barry Films
- Any de producció: 2011
- Durada: 99min.
- Guió: Sylvain Estibal
- Fotografia: Romain Winding
- Muntatge: Romain Winding
- Música: Aqualactica, Boogie Balagan
- Intèrprets: Sasson Gabai, Baya Belal, Myriam Tekaïa, Ulrich Tukur
- Editora o distribuïdora: Surtsey films

OBSERVAR I COMPENDRE

Què

les dificultats per la supervivència d'un poble empobrit davant els abusos de la potència veïna. L'humor com a recurs per parlar de temes controvertits.

Per què

la duresa de la lluita per la supervivència individual (ètica i mitjans de vida) i col·lectiva (valors i organització social); la deshumanització de l'altre (cultural o personal)/l'adversari (polític o personal).

On

franja de Gaza, Palestina/Israel, en el marc del conflicte als territoris ocupats.

Qui

Jafaar Abbas, el protagonista, l'anti-heroi que lluita per la supervivència; la seva dona, cansada de la situació precària i dels esforços sense resultat d'en Jafaar; el porc, que

ahora representa una deshonra (religió) i una font d'alimentació o d'ingressos (valor econòmic); la colona russa que també pateix a l'exèrcit; els militars israelians, que representen un context normatiu autoritari i invasiu.

Com

la narració utilitza elements divisoris (tanques, murs, controls policials, diferències d'idioma) per mostrar la dialèctica entre els ciutadans de la Palestina ocupada i les forces de seguretat israelianes que controlen el territori. Contraposa la immensitat del mar o zones desèrtiques, inabastables i amb una llum engegadora, amb espais tancats petits i obscurs.

Llenguatge cinematogràfic

la pel·lícula succeeix pràcticament en la seva totalitat a l'aire lliure, en zones obertes i vastes de la geografia mediterrània en el seu encontre amb l'Orient mitjà, que remetent a la vida al carrer i en col·lectivitat, on manquen estructures i les que veiem són precàries. Les cases o edificis que apareixen són envellits, amb instal·lacions deficitàries i amb els efectes de bombardejos o tirotejos.

RELACIONAR

Interpretar l'argument i les escenes rellevants respecte el tema nuclear d'aquesta Setmana de Cinema Formatiu

la riquesa en diversitat cultural que observem a la pel·lícula, que ens ubica en un context diferent a l'Occidental, on trobem palestins i israelians de diferents procedències; el xoc entre ambdós països i també les similituds culturals/polítiques.

Relacionar idees o escenes amb aspectes educatius o de formació

el sentiment de fracàs d'en Jafaar quan arriba a casa sense pesca ni diners i menteix a la seva dona, amagant-li la situació de gran dificultat; el nen petit demanant a en Jafaar que es negui a dur explosius o morir per Palestina, tal com va morir el seu pare, a qui troba a faltar, i en Jafaar responent que si tingués fills potser no ho faria; la contradicció que representa el porc, entre impuresa espiritual i objecte d'alt valor econòmic; l'escena final a la barca quan estan escapant dels seus perseguïdors i discuteixen sobre qüestions identitàries en un moment tan poc encertat; la reconciliació final entre cultures amb l'escena del ball i la veu en off parlant d'un futur teixit entre tots.

Reflexionar sobre idees que suggereix per a la formació, i relacionar-ho amb lectures o bé altres obres cinematogràfiques viscudes

- Sobre la deshumanització i relació amb l'Altre:
Rompiendo filas. Negarse a servir en Cisjordania y Gaza, Ronit Chacham, 2011
La cena, Herman Koch, 2010
Encuentro con el Otro, Ryszard Kapusinski, 2007
- Sobre el conflicte Palestina/Israel:
Fauda, Avi Issacharoff i Lior Raz, Netflix, 2015

Aprofundir sobre l'aprenentatge que ens provoca respecte de la vida quotidiana i Professional

la importància de conèixer l'altre i evitar rumors i generalitzacions mediàtiques; la duresa de la precarietat econòmica tant personal com social; la manipulació i abús dels poderosos (líder terrorista i exèrcit israelià).

APLICAR A NIVELL DIDÀCTIC

Sentit i destinataris

el document audio-visual és útil per treballar la diferència i el respecte; aprofundir en el sentit i pràctica de la religió; revisar la definició de terrorisme en un moment en que aquest sembla ser omnipresent i de diferents intensitats. Gràcies al recurs de l'humor, els destinataris inclouen una extensa franja d'edat que va de l'adolescència a la tercera edat, amb o sense formació acadèmica en l'àmbit de les ciències humanes o socials.

Objectius

conèixer millor el conflicte Israel/Palestina; reflexionar sobre l'origen i dinàmica del conflicte cultural/religiós i les conseqüències de la gestió de la diferència; la deshumanització de l'altre i les conseqüències socials; el rol del Treball social i altres disciplines d'intervenció social; la responsabilitat individual vers la injustícia i vulneració de drets fonamentals; l'humor com a recurs i el tabú socio-polític.

Contingut

contingut de formació pedagògica relacionat amb la diferència cultural, les societats multi-culturals, el respecte i empatia cap a l'altre, la revisió dels propis prejudicis, desinformacions i fake news.

Metodologia

quines estratègies didàctiques plantejaries: debats sobre qüestions quotidianes marcades per la cultura/tradició/religió; coneixement amb profunditat de diverses religions amb participació d'experts i practicants; exercicis individuals i col·lectius d'extrapolació al context personal; role-playing; fake news.

Documentació

altres obres per complementar el tema que presenta la pel·lícula:

- Rompiendo filas. Negarse a servir en Cisjordania y Gaza, Ronit Chacham, 2011
- La cena, Herman Koch, 2010
- Encuentro con el Otro, Ryszard Kapusinski, 2007
- Fauda, Avi Issacharoff i Lior Raz, Netflix, 2015

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES SOBRE CINEMA FORMATIU

- Huerta, R.; Alonso, A. y Ramon, R. (2019). *De película. Cine para educar en diversidad*. Valencia: Tirant Humanidades.
- Lorenzo, N. y Viadana, M. (coord) (2018). *Educación para la sostenibilidad bajo la mirada del cine formativo*. Huelva: Hergué.
- Mallart, J. y Solaz, C. (2004). L'educació en valors a través del cinema. *Revista Catalana de Pedagogia*, n. 3, pp. 161-182.
- Martínez-Salanova, E. (2002). *Aprender con el cine, aprender de película: una visión didáctica para aprender e investigar con el cine*. Huelva: Grupo Comunicar.
- Pujals, G. y Romea, C. (coord) (2001). *Cine y literatura: relación y posibilidades didácticas*. Barcelona: ICE-UB-Horsori.
- Pujol, M.A.; Violant, V. y Rajadell, N. (2005). *Cine y espectador: un binomio educativo de calidad a partir del Modelo ORA*. Huelva: Actas del I Congreso Internacional de Cine Educativo.
- Rajadell, N. (2008). Estrategias didácticas para el desarrollo de procedimientos. En Torre, Saturnino de la (Dir.) & Oliver, C. & Sevillano, M.L. (coords.). *Estrategias didácticas en el aula. Buscando la calidad y la innovación*. Madrid: UNED; 131-145.
- Rajadell, N. (2007). Los procesos formativos en el aula: estrategias de enseñanza-aprendizaje. En Sepúlveda, F. & Rajadell, N. (coords.). *Didáctica general para psicopedagogos*. Madrid: UNED; 465-525.
- Rajadell, N.; Oliver, C. y Bordas, I. (2005). *El impacto como estrategia educativa en la TV del siglo XXI*. Huelva: Actas del I Congreso Internacional de Cine Educativo.
- Rajadell, N. y Fornés, A. (coord.) (2011). *Recursos Humanos y Cine Formativo*. Huelva: Hergué.
- Rajadell, N. y Dos Santos, G. (coord.) (2014). *El cine como estrategia educativa para denunciar y prevenir la violencia*. Huelva: Hergué.
- Rajadell, N. y Bosna, A. (coord.) (2015). *Cine y familia. El cine como estrategia educativa para repensar la familia del siglo XXI*. Huelva: Hergué.
- Rajadell, N. y González, M. (coord.) (2017). *Artes, educación y cine formativo*. Huelva: Hergué.
- Rajadell, N. y Lorenzo, N. (coord.) (2019). *El cine como estrategia formativa. 20 años de experiencias a través del cine en las aulas universitarias*. Barcelona: Horsori.
- Torre, S. de la (coord.) (1996). *Cine formativo. Una estrategia para docentes*. Barcelona: Octaedro.
- Torre, S. de la; Borja, M.; Millán, D. y Rajadell, N. (1997). *Estrategias de Simulación. ORA, un modelo innovador para aprender del medio*. Barcelona: Octaedro.
- Torre, S. de la (coord.) (1998). *Cine para la vida*. Barcelona: Octaedro.

- Torre, S. de la (coord.) (1999). *Aprender del conflicto en el cine*. Barcelona: PPU.
- Torre, S. de la; Oliver, C.; Violant, V.; Tejada, J.; Rajadell, N. y Girona, M. (2004) El cine como estrategia didáctica innovadora. Metodología de estudio de casos y perfil de estrategias docentes. *Contextos Educativos*, 6-7; 65-86.
- Torre, S. de la; Pujol, A. y Rajadell, N. (coord.) (2005). *El cine, un entorno educativo. Diez años de experiencias a través del cine*. Madrid: Narcea.

REFERÈNCIES DOCUMENTALS SOBRE DIVERSITAT

ALGUNS LLIBRES I ARTICLES

- Ainscow, M. (2005). La mejora de la escuela inclusiva. *Cuadernos de Pedagogía*. 349, 78-83.
- Agencia Europea para el Desarrollo de la Educación del Alumnado con Necesidades Educativas Especiales (2011). Formación del profesorado para la educación inclusiva en Europa: Retos y oportunidades.
- https://www.european-agency.org/sites/default/files/te4i-challenges-and-opportunities_TE4I-SynthesisReport-ES.pdf
- Armstrong, T. (2012). *El poder de la neurodiversidad*. Barcelona: Paidós.
- Associació Catalana de Psicopedagogia i Orientació (ACPO) i Associació Catalana d'Orientació (ACO) (2014). Manifest per una societat inclusiva. *Primer Congrés Internacional*. Barcelona Inclusiva. <http://barcelonainclusiva2014.net/congreso/?lang=>
- Casanova, M.A. (2011). *Educación inclusiva: un modelo de futuro*. Madrid: Wolters Kluwer.
- Centre UNESCO de Catalunya (2015). *Repensar l'educació. Vers un bé comú mundial?*. Barcelona: Centre Unesco.
- <http://www.unescocat.org/ca/repensar-l-educacio-vers-un-be-comu-mundial>
- DECRET 150/2017, de 17 d'octubre, de l'atenció educativa a l'alumnat en el marc d'un sistema educatiu inclusiu.
- Del Pozo, J.M. (2014). *Educacionari. Una invitació a pensar i sentir l'educació a través de seixanta conceptes*. Barcelona: Edicions 62.
- Departament d'Ensenyament (2016). *De l'escola inclusiva al sistema inclusiu Una escola per a tothom, un projecte per a cadascú*
- <http://ensenyament.gencat.cat/web/.content/home/departament/publicacions/a-cop-ull/escola-inclusiva-sistema-inclusiu.pdf>
- Departament d'Ensenyament (2015). *De l'escola inclusiva al sistema inclusiu Una escola per a tothom, un projecte per a cadascú. Materials per a l'atenció a la diversitat*.
- <http://ensenyament.gencat.cat/web/.content/home/departament/publicacions/colleccions/inclusio/escola-inclusiva.pdf>
- Departament d'Ensenyament (2013). *El TDAH: detecció i actuació en l'àmbit educatiu*. <http://ensenyament.gencat.cat/web/.content/home/departament/publicacions/colleccions/inclusio/tdah.pdf>
- Departament d'Ensenyament (2013). *Les altes capacitats: detecció i actuació en l'àmbit educatiu*. http://educacio.gencat.cat/documents/ServeisEducatius/EAP_Altes_capacitatsEAP.pdf

- Departament d'Ensenyament (2011). *La dislèxia: detecció i actuació en l'àmbit educatiu. Educació infantil i primària*. <http://xtec.gencat.cat/web/.content/alfresco/d/d/workspace/SpacesStore/0057/78d86f2b-8e9e-45e3-ad9e-4641658865ff/dislexiainfpri.pdf>
- Departament d'Ensenyament (2011). *La dislèxia: detecció i actuació en l'àmbit educatiu. Educació secundària obligatòria*. <http://xtec.gencat.cat/web/.content/alfresco/d/d/workspace/SpacesStore/0046/483a6539-df05-4969-ab94-2dd4ff3a5233/dislexia-eso.pdf>
- Departament d'Ensenyament (2011). *La dislèxia: detecció i actuació en l'àmbit educatiu. Cicles formatius i batxillerat*.
- <http://xtec.gencat.cat/web/.content/alfresco/d/d/workspace/SpacesStore/0007/2aeb252b-6a47-40bc80b0-381d7342a640/dislexiacfibatx.pdf>
- Dos Santos, G.; Rajadell, N. y Pinto, C. (coord.) (2019). *Educación e Inclusión: desafíos formativos y curriculares*. Barcelona: Saragossa.
- Durán, D. y Giné, C. (2011). La formación del profesorado para la educación inclusiva, Un proceso de desarrollo profesional y de mejora de los centros para atender la diversidad. *Revista Latinoamericana de Educación Inclusiva*. 5 (2), 153-170.
- Durán, D., Giné, C. i A. Marchesi (2010). *Guia per a l'anàlisi, la reflexió i la valoració de pràctiques inclusives*. Departament d'Educació.
- http://xtec.gencat.cat/web/.content/alfresco/d/d/workspace/SpacesStore/0060/86853f46-c50d-4a37-93c5-5913915311b8/Guia_Educacio_inclusiva.pdf
- Echeita, G.; Simón, C.; Verdugo, M. A.; Sandoval, M. y otros (2009). Paradojas y dilemas en el proceso de inclusión educativa en España. *Revista de Educación*. 349, 153-178.
- Echeita G. y Domínguez, A.B. (2011). Educación Inclusiva. Argumento, caminos y encrucijadas. Monográfico Participación y colaboración en los procesos de inclusión educativa de Aula. *Revista de Pedagogía de la Universidad de Salamanca*. 17, 23-35.
- García-Grau, C. (2005). *Educación especial: orientaciones prácticas*. Málaga: Aljibe.
- García-Pastor, C. (2005). *Educación y diversidad*. Málaga: Aljibe.
- Giné, C.; Durán, D.; Font, J. y Miquel, E. (coord.) (2013). *La educación inclusiva: de la exclusión a la plena participación de todo el alumnado*. Barcelona: Horsori.
- López, M.; Martín, E., Montero, I. y Echeita, G. (2013). Concepciones psicopedagógicas sobre los procesos de inclusión educativa. Variables que las modulan y perfiles que las agrupan. *Infancia y Aprendizaje*. 36 (4), 455-472.
- Marchena, R. y Martín, J.D. (2012). *De la integración a una educación para todos*. Madrid: CEPE.
- Muntaner, J.J. (2014): Los apoyos facilitadores. *Quaderns digitals.net* http://www.quadernsdigitals.net/datos/hemeroteca/r_77/nr_845/a_11342/11342.pdf
- Pujolàs, P. (2004). *Aprender juntos alumnos diferentes. Els equips d'aprenentatge cooperatiu a l'aula*. Barcelona: Octaedro.
- Stainback, S. y Stainback, W. (2007). *Aulas inclusivas. Una nueva manera de enfocar y vivir el curriculum*. Madrid: Narcea.

- UNESCO (2009). Directrices sobre políticas de inclusión en la educación. <http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001778/177849s.pdf> •

ALGUNES PEL·LÍCULES

- **A reveure. (Bèlgica, 2011). Director: Geoffrey Enthoven.**
Tres joves amb discapacitat viatgen a Espanya per conèixer els vins i les dones; tanmateix viuran interessants.
- **Arragues (Espanya, 2011). Director: Ignacio Ferreras.**
Emilio i Miguel són dos ancians que estan en una residència. Emilio pateix un principi d'Alzheimer. Els seus amics a la residència l'ajudaran en tot el que poden.
- **Avatar (Estats Units, 2009). Director: James Cameron.**
Pel·lícula ambientada a l'any 2154 en un planeta habitat per una raça humanoide enfrontada amb els humans. Jake Sully, un mariner paraplàgic, és seleccionat per participar en el programa Avatar amb la finalitat de comunicar-se amb els nadius.
- **Ballar en la foscor (República Txeca, 2000). Director: Lars von Trier.**
Explica la història d'una jove immigrant txeca i mare soltera que viu als Estats Units. El seu fill és cec i ella s'hi està quedant també, però la música esdevé un motor vital per a ella.
- **Ballo per dins (Regne Unit, 2005). Director: Damien O'Donnell.**
Michael comença a viure en una residència per a persones amb discapacitat. Allà coneix a Rory, molt més rebel i amb ganes de viure. Tots dos decideixen compartir pis i començar una nova vida.
- **Buscant en Nemo (Estats Units, 2003). Directors: Andrew Stanton i Lee Unkrich.**
Nemo és un petit peix sobreprotegit pel seu pare. Un dia el pesquen al mar i va a parar a una peixera en una oficina. El peixet té una discapacitat provocada per tenir una aleta més petita que l'altra, però viurà grans aventures i farà molts amics.
- **Cartes a Déu (Bèlgica, 2009). Director: Eric E. Schmitt.**
Òscar és un nen que està en un hospital infantil. Té una greu malaltia. Es fa amic d'una repartidora de pizza. Aquesta l'anima a escriure cartes a Déu, explicant-li la seva vida i els seus desitjos.
- **Com ensinistrar un drac (Estats Units, 2010). Directors: Chris Sanders i Dean de Blois.**
Història entre un jove entusiasta i molt aventurer que es troba amb un vell viking que va perdre una cama i un braç arrel d'una batalla contra un drac. La seva finalitat pretén trencar amb prejudicis.
- **El bany (Xina, 1999). Director: Yang Zhang.**
Liu és el propietari d'uns banys públics a Pequín, però a més té un fill amb discapacitat mental. A través d'aquests banys narrarà la història de la societat i de la importància de la seva cultura.
- **El color de l'paradís (Iran, 1999). Director: Mayid Mayidí.**

Es mostra la història d'un pare vidu que, a més, té un fill cec; tanmateix ell vol refer la seva vida i la del seu fill.

- **El meu nom és Khan (Índia, 2010). Director: Karan Johar.**
Un jove musulmà amb síndrome d'asperger viu als Estats Units, i després dels atemptats de l'onze de setembre l'arresten com a possible terrorista, tot i ser mentida. Des de llavors viurà obsessionat amb veure a president per netejar la seva imatge.
- **El meu peu esquerre (Irlanda, 1987). Director: Jim Sheridan.**
Relat autobiogràfic del pintor i escriptor irlandès Christy Brown, amb paràlisi cerebral, però que arrel de la seva tenacitat i la col·laboració de la seva mare aconseguirà fer realitat els seus somnis.
- **El senyor Jones (Estats Units, 1993). Director: Mike Figgis.**
La imatge d'un home atractiu i vital contrasta amb la malaltia maníaco-depressiva que pateix. El seu psiquiatre vol ajudar-lo, però se n'acaba enamorant.
- **El truc del manco (Espanya, 2008). Director: Santiago A. Zannou.**
El Guajo és un paio d'aspecte gitano amb mig cos afectat per una paràlisi cerebral que l'impedeix caminar amb facilitat, tot i que acabarà convencent al seu amic Adolfo per crear un estudi musical de Hip Hop.
- **El vuitè dia (Bèlgica, 1996). Director: Jaco van Dormael.**
Narra la història de dos homes que es coneixen per casualitat i es fan amics. Harry, un home de negocis i Georges, un home amb la Síndrome de Down que escapa d'una institució mental.
- **Entre la Nit i el Dia (Mèxic, 2010). Director: Bernardo Arellano.**
Francesc, un home autista, se sent ignorat per part de tothom. Un dia decideix convertir una rata en la seva mascota; i acabarà mostrant com es pot viure en pau amb la natura.
- **Fills d'un déu menor (Estats Units, 1986). Director: Randa Haines.**
En un centre educatiu per a persones sordes, un dels professors s'enamorarà d'una alumna amb discapacitat auditiva, i s'inicien una sèrie d'aventures que ens provocaran la reflexió.
- **Forrest Gump (Estats Units, 1994). Director: Robert Zemeckis.**
Forrest Gump és un noi amb discapacitat intel·lectual, tot i que gràcies al seu esforç, tenacitat, i també el seu gran cor, viurà grans moments i experiències, que coincideixen amb moments històrics d'aquest país.
- **I tu qui ets (Espanya, 2007). Director: Antonio Mercero.**
Aquesta pel·lícula tracta el tema de l'alzheimer a través d'una família espanyola, i l'avi que passarà les vacances en una residència on hi troba un bon amic.
- **Intocable (França, 2011). Director: Olivier Nakache.**
Philippe és un xicot de classe alta que s'ha quedat tetraplègic a causa d'un accident de parapent. Un dia contracta com a assistent personal a Driss. Driss és un immigrant d'un barri marginal que acaba de sortir de la presó. Els contrastos entre els dos creen una pel·lícula entretinguda i plena de rialles i bons moments i intencions.
- **Jo sóc Sam. (Estats Units, 2001). Director: Jessie Nelson.**
Sam una persona amb discapacitat mental a qui volen prendre la custòdia de la seva filla, però ell lluitarà per conservar-la.

- **Jo, també (Espanya, 2009). Directors: Álvaro Pastor i Antonio Naharro.**
Daniel és un jove amb síndrome de Down, que comença a treballar en una oficina, on hi coneixerà una companya al costat amb la que viu moments inoblidables i comença a ser ell mateix.
- **La gran aventura de Winter, el dofí (Estats Units, 2011). Director: Charles M. Smith.**
Un dofí perdrà la seva cua en quedar atrapat en un parany al mar. Un grup d'especialistes l'implantaran una pròtesi que li facilitarà seguir amb la seva vida i activitats.
- **Lleó i Oblit (Espanya, 2004). Director: Xavier Bermúdez.**
Explica la història de dos germans bessons i orfes, Lleó i Oblit. Cadascun té la seva pròpia història, ben diferent, però que mantenen una bonica relació entre ells dos.
- **Mar endins (Espanya, 2004). Director: Alejandro Amenábar.**
Mostra la història real d'un mariner, en Ramón Sampedro, mariner que arrel d'un accident en la seva joventut queda tetraplègic. Després de 30 anys postrat al llit vol morir dignament, però la societat no li facilita.
- **Nacional 7 (França, 2000). Director: Jean-Pierre Sinapi.**
Interessant història a cavall del drama i la comèdia, que apropa el món real de la vida d'un home madur amb una malaltia degenerativa, focalitzant la temàtica de les relacions sexuals i afectives.
- **No em demanis que et besis, perquè et besaré (Espanya, 2008). Director: Albert Espinosa.**
A través de la barreja entre drama i comèdia es reflecteix que moltes vegades produeix més discapacitat la incapacitat per expressar els sentiments i afrontar situacions, que una veritable discapacitat intel·lectual o sensorial.
- **Planta Quarta (Espanya, 2003). Director: Antonio Mercero.**
Un grup d'adolescents es troben a la planta de traumatologia d'un centre hospitalari. Però aprendran que l'amistat i l'alegria per viure els farà tirar endavant.
- **Serà que ningú és perfecte. (Espanya, 2006). Director: Joaquín Oristrell.**
Comèdia on es presenten a un grup d'amics un cec, un sord i una persona amb discapacitat física. A través d'una nit de marxa i copes, descobreixen qui són i la importància de l'amistat.
- **Surfista d'Ànima (Estats Units, 2011). Director: Sean McNamara.**
Bethany Hamilton és una jove i famosa surfista australiana, a la que un tauró li arrabassa un braç, i haurà d'aprendre a viure sense ell, tot i que demostrarà a tothom la seva impressionant tenacitat.
- **Una ment meravellosa (Estats Units, 2001). Director: Ron Howard.**
Un estudiant brillant, tot i que un tant especial, està obsessionat amb trobar una idea matemàtica original. El seu Company d'habitació serà l'únic que realment el comprèn.

ALGUNES SÈRIES

- **Atypical (2017)**. Sam és un noi de 18 anys amb trets autistes, però decideix emprendre un viatge per trobar-se a si mateix, conèixer l'amor, la independència i desafiar a la seva família.
- **Glee (2009)**. Se centra en una escola preparatòria, i els integrants d'un cor estudiantil, anomenat Glee. Lauren Potter, jove amb la Síndrome de Down interpreta Becky Jackson en aquesta sèrie, i en destaca la seva gran lleialtat cap a l'entrenadora Sue Sylvester.
- **Joc de Trons**. Es basa en la novel·la de fantasia del nord-americà George R. Martin. I, precisament, Tyrion Lannister és un dels personatges més carismàtics i amb més personalitat, i té acondroplàsia.
- **Nip Tuck (2003)**. Tracta d'uns cirurgians plàstics que es deixen portar pels seus més baixos instints, tot i que un d'ells tindrà un fill amb discapacitat. Temes tan polèmics com el sexe o les addiccions hi apareixen.
- **Polseres vermelles (2011)**. Un grup d'adolescents que es troben hospitalitzats creen un grup on es mostrarà la veritable importància de les ganes de viure i sobretot de l'amistat.
- **The good doctor (2017)**. Shaun Murphy, el protagonista, és un jove cirurgià amb autisme i l'anomenada síndrome del savi d'una petita ciutat, on va viure una problemàtica infantesa. S'incorporarà al departament de cirurgia d'un reconegut hospital de Boston.
- **The good wife (2009)**. Les històries personals dels principals protagonistes s'entrecreuen amb els casos judicials. Volem destacar un capítol en el que Michael J. Fox interpreta el paper d'un advocat que utilitza el seu desordre neurològic com a arma davant l'estrada.

ALGUNES PÀGINES WEB

- <https://educomunicacion.es/cineyeducacion/temasdiscapacidad.htm>
- <https://es.validasinbarreras.com/blog/post/15-peliculas-sobre-discapacidad-que-deberia-ver-todo-el-mundo/>
- <https://decine21.com/listas-de-cine/lista/las-100-mejores-peliculas-sobre-personas-con-discapacidad-100038>